

mua.cas.cz

Zpravodaj Masarykova ústavu
a Archivu Akademie věd ČR, v.v.i.

2010

Z vědeckého života

Výzkumná činnost

Archivní práce

Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů

Rozhovor s Benjaminem Frommerem
nejen o výzkumu protektorátu

Martin Franc:
„... myslíme dobře, jen se nebát svých závěrů“.
Ivan Málek v Moskvě

Anotovaná bibliografie

Ediční řady a časopisy

Konference pořádané ústavem v roce 2011

(bližší informace viz: <http://www.mua.cas.cz>)

■ *150 let moderního parlamentarismu ve střední Evropě*

Pořadatelé: Poslanecká sněmovna a Senát Parlamentu České republiky, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Österreichische Akademie der Wissenschaften – Zentrum für Neuzeit- und Zeitgeschichtsforschung/Kommission für die Geschichte der Habsburgermonarchie

Místo a termín: Thunovský palác, Valdštejnský palác, 6. dubna – 8. dubna 2011

Kontaktní osoba: Luboš Velek, velek.lubos@volny.cz

■ *Osobní vztahy a rodinné vazby v politice*

Pořadatelé: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Termín: 22. září 2011

Kontaktní osoba: Dagmar Hájková, hajkova@mua.cas.cz

■ *Myšlenkové a politické koncepce české společnosti 1848–1948 a jejich vliv na společnost Českých zemí*

Termín: 6. – 7. října 2011

Kontaktní osoba: Rudolf Kučera, kucera@mua.cas.cz

■ *Different Images: Perceptions of Edvard Beneš in the Czech and European Contexts*

Pořadatelé: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Collegium Carolinum e.V., Forschungsstelle für die böhmischen Länder, München

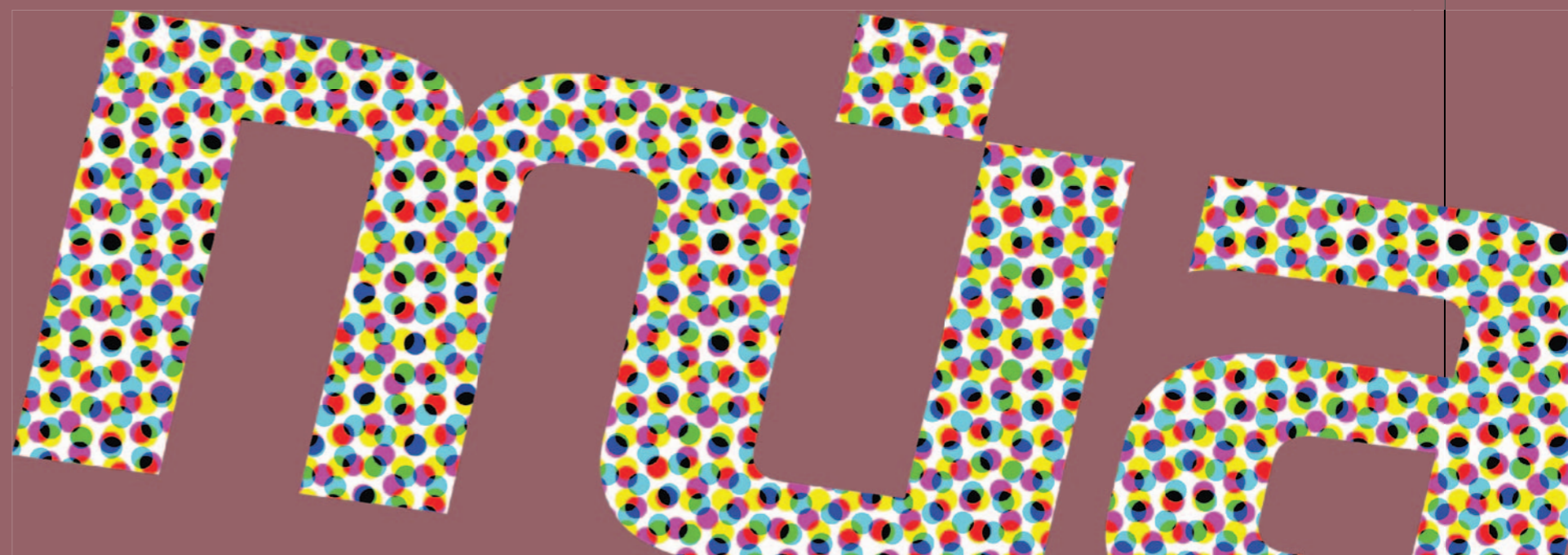
Termín: 13.– 14. října 2011.

Kontaktní osoba: Ota Konrád, konrad@mua.cas.cz

■ *II. Internationale Konferenz Parlamentarische Kulturen in Europa: Lebenswelten von Abgeordneten in Europa (1860–1990)*

Termín: 26. – 27. října 2011

Kontaktní osoba: Luboš Velek, velek.lubos@volny.cz

Obsah

Editorial	2
Z vědeckého života	
<i>Konference</i>	3
<i>Semináře a přednášky</i>	5
<i>Výstavy a prezentace</i>	9
Výzkumná činnost	11
Archivní práce	14
Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů	16
„Největším bílým místem je éra okupace.“ Rozhovor s Benjaminem Frommerem nejen o výzkumu protektorátu	18
Martin Franc: „... myslíme dobře, jen se nebát svých závěrů“: Ivan Málek v Moskvě	21
Výběrová anotovaná bibliografie	23
Ediční řady a časopisy	30
Personální složení a struktura Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i.	32

Milí čtenáři,

s ročním odstupem jsme pro vás připravili další číslo našeho zpravodaje. Věříme, že kromě ryze věcných informací, které se týkají např. naší publikační činnosti, pořádaných akcí a stavu archivních fondů, pro vás budou inspirující také příspěvky odborného charakteru.

Začneme však popořádku – událostí první nikoli v chronologickém sledu, ale z hlediska jejího významu pro náš ústav. Takovou událostí byla v roce 2010 bezesporu výměna na ředitelském postu. Jak jsme vás informovali už loni, po odstoupení Ivana Šedivého v dubnu 2010 byla řízením ústavu pověřena Lucie Kostrbová. Na základě výběrového řízení byl novým ředitelem k 1. srpnu 2010 jmenován dosavadní vedoucí edičně-badatelského oddělení Luboš Velek. Rádi bychom na tomto místě poděkovali Ivanovi Šedivému, který ústav vedl téměř pět let, i Lucii Kostrbové, která se svých nelehkých povinností zhostila se vši zodpovědností a maximálním nasazením. Luboši Velkovi, který „zdedil“ ústav v nelehké době probíhajícího akademického hodnocení a přetrvávajících debat o financování vědy, popřejme mnoho pracovních úspěchů a šťastnou ruku při důležitých rozhodováních.

Ve zpravodaji přinášíme všechny obvyklé rubriky. V části **Z vědeckého života** připomínáme konference, semináře a přednášky s domácí i mezinárodní účastí, na jejichž organizaci se náš ústav podílel nebo spolupodílel. Z přehledu těchto aktivit vyplývá, že pokračovala tradice přednáškových cyklů a pracovních seminářů, které svými náměty úzce souvisejí se zaměřením všech našich oddělení. Chtěli bychom především zdůraznit slibně se rozvíjející zahraniční spolupráci, a to nejen na grantových projektech (např. Edvard Beneš, Němci a Německo), ale také při společných cyklech tematických přednášek, jak dosvědčuje cyklus Schlüsseljahre und Schlüsselereignisse der österreichischen und tschechischen (tschechoslowakischen) Geschichte 1918 bis heute, zorganizovaný ve spolupráci s předními rakouskými historiky. Pokračují také semináře týkající se významných osobností naší vědy, (letos byl věnován Bohuslavu Raýmanovi) a každoroční setkání garantovaná profesorem Jaroslavem Krejčím a jeho nadací. Bohatě je také trvale zastoupena výstavní činnost a jako každoročně byly organizovány prezentace nových publikací.

Luboš Velek

V rubrice **Výzkumná činnost** naleznete informace o končících a probíhajících grantových projektech, na nichž v ústavu pracujeme. Část **Archivní činnost** přináší údaje o nových archivních fondech a pomůckách, v **Činnosti Oddělení pro soupis a studium rukopisů** se můžete seznámit mj. s prací na katalogizaci rukopisů a jejími průběžnými výsledky. Za zmínku stojí také ukázka z posledního svazku Prací z Archivu Akademie věd a rozhovor s Benjaminem Frommerem, jedním z našich zahraničních přednášejících.

Zbývající stránky zpravodaje mají stejně jako loni spíše informativní charakter. Seznamujeme vás tímto způsobem s publikační činností našich kolegů, nejnovějšími svazky edičních řad a obsahem loňského ročníku našich časopisů.

Marie Bahenská – Ota Konrád

Z vědeckého života

Konference

■ Ve čtvrtek 30. září 2010 se v Lannově vile v Praze uskutečnila jednodenní mezinárodní vědecká konference **Mnichov ve vzpomínkách pamětníků**, uspořádaná Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v rámci grantového projektu **Mnichov v pamětech současníků** (GA AV ČR č. IAA800770901, řešitel Josef Tomeš, spoluřešitel Robert Kvaček). Programově se zaměřila především na dosud nepublikované a často i historikům neznámé české a slovenské memoárové rukopisy, vztahující se k mnichovské krizi 1938, z nichž mnohé mají jedinečnou výpovědní hodnotu a některé i literárně poutavou formu.

Ve třech po sobě následujících blocích zde bylo proneseno celkem devět referátů. V úvodním příspěvku shrnul Robert Kvaček z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy dosud vydanou zahraniční a českou vzpomínkovou literaturu k událostem roku 1938 a stručně ji zhodnotil. Poté představil Josef Tomeš paměti někdejšího národně demokratického politika a publicisty dr. Vlastimila Klímy *1938. Měli jsme kapitulovat?*, zachycující dobové úsilí a stanoviska reprezentanta protikapitulace vystupující skupiny poslanců vládních stran a zaznamenávající obsah a závěry politických rozhovorů, které autor neoficiálně vedl v létě 1938 s vybranými francouzskými politiky. Na to navázal Richard Vašek rozбором závažného memoárového svědectví Klímova spolustraníka Františka Ježka (*Mnichovská krise. Memoirové poznámky na okraj velkých dnů utrpení a hanby*), od 19. března do 22. září 1938 ministra československé vlády a aktivního účastníka všech rozhodujících jednání politického kabinetu v tomto kritickém období. Jan Němeček přiblížil k vydání připravovanou část pamětí slovenského politika a diplomata Juraje Slávika *Moja pamäť – živá kniha*, věnovanou reflexi událostí roku 1938 z pozice tehdejšího československého vyslance v Polsku. Vojenský historik Pavel Šrámek zhodnotil memoárové rukopisy vedoucích představitelů československé armády k záříjové krizi 1938 a mnichovskému dilematu. Michal Pehr pojednal o torzovitých pamětních záznamech některých funkcionářů Československé strany lidové, svědčících o protikapitulacním postoji této strany a jmenovitě

jejího předsedy, ministra poslední předmnichovské koaliční vlády monsignora Jana Šrámka. Jan Gebhart analyzoval vzpomínky českých i německých pamětníků roku 1938, prožívajících tehdejší události přímo na horké půdě českého pohraničí. Profesor Valerián Bystrický synteticky nastínil obraz mnichovských dnů v publikovaných i nepublikovaných memoárech slovenských politiků. Referáty uzavřel Jiří Brabec úvahou, srovnávající odraz historického prožitku v memoárech a v beletrii obecně i ve specifické rovině „mnichovských“ reminiscencí.

Konference vzbudila mimořádný zájem odborníků i širší kulturní veřejnosti. Sešlo se na ní téměř padesát účastníků – specialistů z oboru novodobé české historie a dalších spřízněných disciplín (zejména literární vědy), novinářů, pamětníků i příbuzných autorů některých prezentovaných textů. Během diskusí k jednotlivým referátům i v neformálních kuloárových debatách si účastníci vyměnili informace o zasutých a takřka neznámých memoárových rukopisech, zachycujících dění roku 1938, a zároveň se shodli v závěru, že stav „mnichovské“ memoaristiky vcelku odpovídá stavu vzpomínkových rukopisů k novějším českým dějinám vůbec a že česká historiografie má v tomto směru řadu edičních dluhů. V širším záběru se diskutovalo též o problematice národní paměti, proměnách historického povědomí a zprostředkované historické zkušenosti jednotlivých generací.

■ Jubilea bývají možností k bilancování. Bilancování svého druhu byl věnován i tradiční masarykovský seminář konaný v Hodoníně v roce 160. výročí Masarykova narození pod názvem **Druhý život T. G. M.** Setkání, věnované otázkám interpretace osobnosti, díla, filozofického i politického odkazu T. G. Masaryka v proměnných politických kontextech po jeho smrti v roce 1937, se uskutečnilo ve dnech 9. a 10. listopadu 2010 a odborně završilo několikaměsíční hodonínské výroční masarykovské oslavy. XIV. ročníku semináře se zúčastnilo dvacet pět badatelů; k organizaci se kromě tamního Masarykova muzea a Kabinetu pro studium díla T. G. Masaryka při katedře filozofie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity připojil poprvé také Masarykův ústav a Archiv AV ČR.

Letošní ročník navazoval na předchozí akce, jež se věnovaly historickým, politologickým a filozofickým souvislostem masarykovské problematiky. Téma vymezilo – s jistými přesahy – období od Masarykovy smrti do současnosti. Seminář se zabýval mnohovrstevnými a různorodými interpretačními přístupy, zejména vazbou Masarykových myšlenek na určitou historickou situaci (Masaryk jako znak doby) a jejich spojení s ideovými orientacemi a myšlenkovými konstrukty konkrétních autorů (Masaryk jako „osobní“ problém) i kolektivních reprezentací.

Seminář byl tradičně mezioborový, což umožnilo analyzovat problematiku z více hledisek. Historickým proměňám návratů k Masarykovi a jeho dílu se věnoval první tematický blok, na který navázaly příspěvky o interpretaci Masarykovy osobnosti v zahraničí. Zvláštní panel se zabýval slovenským pohledem na prvního československého prezidenta. Seminář ukončily příspěvky o masarykovských badatelích a filozofické úvahy o jeho odkazu.

Eva Broklová zahájila seminář referátem *Masaryk ve světě za zenitem demokracie*. Zaměřila se na situaci roku 1935, tedy konce Masarykova prezidentství ve státě, který si z nových parlamentních demokracií v té době jako jediný zachoval demokratické uspořádání. Pozornost, která byla na Masaryka tehdy upřena, zahrnovala nejen projevy souhlasné a obdivné, ale i kritické a polemické. Na referát navázal příspěvek Dagmar Hájkové nazvaný *To kalné ráno, to si pamatuj: smrt T. G. Masaryka*. Autorka se zabývala „vstupem T. G. Masaryka do jeho druhého života“, tedy okolnostmi jeho smrti a pohřbu. Analyzovala možnosti umístění jeho hrobu, jak byly řešeny prezidentovým okolím, ale i jím samotným již od počátku 30. let. Hledání místa hrobu i organizace prezidentova pohřbu byly součástí festivit, které se podílely na formování české národní identity. Masarykův pohřeb se stal symbolickou manifestací kolektivního zármutku, rituálem, který poskytl příležitost pro prezentaci, proklamaci i upevnění národní, ale i státní identity.

Masarykovskou symbolikou v československých vojenských jednotkách se zabýval Zdenko Maršálek z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Nevěnoval se přitom jen pomnichovskému a válečnému období, jak by název referátu *Tradice TGM v armádě 1938–1945* napovídala, ale přiblížil také vznik této tradice a zařadil ji do širšího kontextu problematiky.

Vztah československé poválečné politické reprezentace k T. G. Masarykovi v období třetí československé republiky sledoval Michal Pehr. Metaforou Milana Drápalý – Masaryka jako „univerzální značky“ nové republiky – připomenul, že se k Masarykovi hlásily všechny politické proudy. Tento vztah analyzoval na základě politických programů, novinových článků, učebnic a osvětových textů i pokynů politických stran, jak oslavovat významné památné dny spojené s T. G. Masarykem. Zmínil přitom tehdejší (alespoň navenek kladný) vztah komunistické strany k Masarykovi. Ten je pozoruhodný také v souvislosti se způsobem, jakým se KSČ s Masarykovým odkazem vyrovnávala po únoru 1948. Jan Galandauer v příspěvku *Masarykův druhý život v komunistickém Československu* připomněl tuto problematiku obecně, na příkladu rozpačitého zásahu proti demonstraci v Prostějově po svržení Masarykova pomníku v roce 1953 pak Miloš Trapl ukázal, že v této otázce nemělo komunistické vedení ujasněný postup.

V referátu *TGM je odpověď! Masarykovské epigonství v počátcích poúnorového sociálně demokratického exilu* se Pavel Horák zabýval způsobem, jakým byl odkaz T. G. Masaryka využíván ve vnitrostranických sporech exilové sociální demokracie. Stranická opozice prosazující programové alternativy se snažila Masarykovy myšlenky interpretovat a aktualizovat. Mládež strany připomínala také Masarykův kladný osobní příklad. Naopak kritizované Majerovo vedení odkaz nevyužívalo toliko ideově, argumentovalo spíše ve smyslu Masarykovy praktické denní politiky.

Blok věnovaný historickým proměňám vztahu k Masarykovi uzavřel referát Ivana Šedivého. V příspěvku *Masarykovský mýtus na sklonku 20. století* se autor soustředil na proměny mýtu po roce 1989. Podařilo se mu typologizovat masarykovské výklady v tomto období a jejich prostřednictvím ukázal, že v té době nelze hovořit o masarykovském mýtu v plném slova smyslu, ale spíše o jeho reziduích nebo o přetrvávání v určitých vrstvách společenského myšlení.

Masarykův obraz ve slovenské historiografii shrnul Jan Rychlík a situaci v německém prostředí se zabývala Eva Hahnová, která zhodnotila různé přístupy německé historiografie a upozornila, že masarykovský obraz nelze vymezit striktně nacionálně na český a německý, ale že je třeba kriticky interpretovat jednotlivé relevantní texty. V tomtéž bloku podala Marie Neudorfllová obsáhlý výklad o masarykovské literatuře v anglosaském prostředí.

V *Muzejních návratech k Masarykovi* popsala Irena Chovančíková některá specifika výstavní činnosti. Na Masarykův „druhý život“ nahlédla očima pracovníka hodonínského muzea, které se po roce 1989 vrátilo ke svému původnímu zaměření. Prostory zrekonstruovaného hodonínského barokního záměčku od roku 1997 nabízejí stálou expozici věnovanou T. G. Masarykovi a jeho rodišti.

V závěrečném slově Jaroslav Opat nejen zhodnotil Masarykův odkaz, ale také zavzpomínal na nelehké počátky činnosti Ústavu T. G. Masaryka na počátku 90. let minulého století. Již tradičně budou přednesené příspěvky vydány v konferenčním sborníku.

■ Ve dnech 29. září – 3. října 2010 se v prostorách Karolina konala mezinárodní konference **Archivní**

tradice a praxe. Je archivář historikem? Hlavními organizátory akce byly kromě našeho pracoviště Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, ze spoluorganizátorů jmenujme mj. Společnost pro dějiny vědy a techniky. Konferenci navštívilo celkem 50 účastníků, z toho 36 zahraničních, z 19 států tří kontinentů (Evropa, Asie, Severní a Jižní Amerika). Výše uvedené téma se těšilo velké pozornosti a bylo provázeno rozsáhlými a věcnými diskusemi. Z nich bylo zřejmé, že otázka zvolená jako podtitul názvu konference je aktuálním problémem nejen v našich zeměpisných šířkách. V jednotlivých referátech zazněly informace o rozdílné, či naopak shodné roli historika a archiváře v jednotlivých zemích, o způsobu jejich práce, jejím hodnocení a ocenění.

Semináře a přednášky

■ Jednou z aktivit řešitelského týmu grantového projektu *Edvard Beneš, Němci a Německo* je pořádání stejnojmenného **přednáškového cyklu**, jenž si klade za cíl prezentovat výsledky domácího i zahraničního bádání nejen o Edvardu Benešovi a jeho politice vůči Němcům a Německu, ale také o souvisejících tématech nacionalismu a národnostních menšin v Československu a střední Evropě. Záměrem organizátorů je vytvoření prostoru pro představení závěrů aktuálních výzkumů a odbornou diskusi. Přednáškový cyklus je otevřen nejen etablovaným badatelům, ale rovněž nejmladším historikům, jimž poskytuje možnost představit zainteresované odborné veřejnosti především probíhající disertační projekty. Přednášky vedle historiků a dalších akademických pracovníků navštěvují také studenti pražských vysokých škol a zájemci z řad širší veřejnosti. První ročník cyklu započal v dubnu 2010 a v jeho rámci se uskutečnilo sedm přednášek. Drtivou většinu přednášejících tvořili historici z Německa a USA.

Cyklus otevřela 26. dubna 2010 přednáška německého historika Thomase Oellermanna, jenž působí jako doktorand na Heinrich Heine Universität v Düsseldorfu. Tématem jeho vystoupení byla německá sociální demokracie v meziválečném Československu. O měsíc později, 27. května 2010, vystoupil na půdě Masarykova ústavu a Archivu AV ČR jeho kolega Marco Zimmermann, jenž se věnoval kariéře významného sudetoněmeckého politika Rudolfa Lodgmana von Auen. Oba

düsseldorftí historici tak českému publiku představili témata svých disertačních prací, které zpracovávají pod vedením profesora Detlefa Brandese.

Dalším hostem přednáškového cyklu byl americký historik Benjamin Frommer, působící na Northwestern University v Evanstonu v Chicagu, který 21. června 2010 přednášel o zrodu velkého retribučního dekretu a jeho dopadu na poválečnou justici. Posluchače seznámil s částí retribuční problematiky, kterou souhrnně zpracoval v knize *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*, jejíž český překlad vyšel v nakladatelství Academia v létě 2010. Knize *Národní očista* a dalším tématům je věnován rozhovor s Benjaminem Frommerem, jenž se nachází na jiném místě

tohoto zpravodaje. Jarní a letní část přednáškového cyklu uzavřel již zmiňovaný Detlef Brandes, v českém prostředí dobře známý historik česko-německých vztahů. Ve svém vystoupení se 28. června 2010 zaměřil na vztah Edvarda Beneše k sudetským Němcům v krizovém roce 1938.

Po prázdninové pauze otevřela 20. září 2010 podzimní část cyklu německá historička Ines Koeltzsch působící na berlínské Freie Universität a pražské New York University in Prague. Její přednáška byla věnována jazykové politice pražského magistrátu a každodenní jazykové praxi v Praze v éře tzv. první republiky. Vystoupení Ines Koeltzsch se opíralo o text disertace zabývající se česko-německo-židovskými vztahy v meziválečné Praze, jejíž knižní vydání by mělo spatřit světlo světa v letošním roce.

Druhá podzimní přednáška se konala 25. října 2010 a nabídla další z prezentací probíhajících doktorandských výzkumů. Společně vystoupili historici Petr Karlíček a Volker Mohn. Prvně jmenovaný působí ve Státním okresním archivu v Děčíně a je doktorandem na Filozofické fakultě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Volker Mohn dokončuje doktorandské studium na Heinrich Heine Universität v Düsseldorfu. Česko-německá přednáška byla věnována vývoji zobrazování Edvarda Beneše v politické karikatuře v letech 1918–1945. Přednášející svá vystoupení doprovodili početnými ukázkami dobových karikatur.

První ročník přednáškového cyklu uzavřel 29. listopadu 2010 německý historik René Küpper, jenž je znám

zejména díky nedávno vydané politické biografii Karla Hermanna Franka. Přednáška se však zabývala tématem, jemuž se aktuálně věnuje v rámci mnichovského Collegia Carolina. Je jím menšinová politika Edvarda Beneše v období mezi pařížskou mírovou konferencí a mnichovskou dohodou. Přednáškový cyklus bude pokračovat i v roce 2011. Pořadatelé se však zaměří také na zorganizování mezinárodní konference, věnované problematice vytváření obrazu Edvarda Beneše v politické, intelektuální, umělecké a pamětnické reflexi.

(bližší údaje k jednotlivým přednášejícím viz webová stránka projektu: <http://benes.mua.cas.cz>)

■ V letním semestru 2010 proběhl česko-rakouský přednáškový cyklus **Schlüsseljahre und Schlüssereignisse der österreichischen und tschechischen (tschechoslowakischen) Geschichte 1918 bis heute**. Cyklus, který ve spolupráci s rakouskými historiky Gernotem Heissem a Oliverem Rathkolbem koncipoval a zorganizoval Ota Konrád, institucionálně zaštitily kromě našeho ústavu také Ústav českých dějin FF UK, Institut für Zeitgeschichte (Universität Wien) a Katedra německých a rakouských studií FSV UK. Projekt mohl být realizován díky finanční podpoře AKTION Österreich – Tschechische Republik.

Přednáškový cyklus zahrnul celkem 12 přednášek v němčině či angličtině na vídeňském Institut für Zeitgeschichte a na Ústavu českých dějin FF UK. V přednáškách byly představeny jednotlivé klíčové roky a události českých (československých) a rakouských dějin ve 20. století, přičemž v rámci každé přednášky vystoupil ke společnému, resp. paralelnímu tématu český a rakouský přednášející. Záměrem přednáškového cyklu bylo konfrontovat české a rakouské perspektivy při pohledu na rozhodující události moderních dějin obou zemí.

Potěšující byla nejenom vysoká účast studentů na vídeňské části přednáškového cyklu, diskuse doprovázející jednotlivé přednášky, ale i navázání odborných kontaktů mezi mnohými českými a rakouskými přednášejícími. Především však přednáškový cyklus

umožnil českému publiku seznámit se se špičkami rakouských soudobých dějin – v Praze přednášeli Karl Vocelka (*Politische und soziokulturelle Rahmenbedingungen vor 1918*), Erwin Schmidl (*1918 – Ursprünge und Folgen des Ersten Weltkrieges*), Wolfgang Neugebauer (*1933/1934 – Das Ende der parlamentarischen Demokratie und das autoritäre Dollfuß-Schuschnigg-Regime*), Gerhard Botz (*Anschluß 1938*), Kurt Bauer (*1938–1945 – Österreich unter der NS-Herrschaft*), Oliver Rathkolb (*1945 – Zwischen NS-Erbe, alliierter Administration und Wiederaufbau*), Thomas Angerer (*1955: Staatsvertrag*), Gernot Heiss (*1966 – Erste Alleinregierung (ÖVP) und die Ära Klaus*), Maria Mesner (*1970 – Erste Minderheitsregierung (SPÖ) und die Ära Kreisky*), Heidemarie Uhl (*1986 bzw. 1989ff. – Waldheim-NS-Debatte und Geschichtspolitik*) a Emmerich Tálós (*1995 – EU-Beitritt Österreichs und die Folgen*).

Jako přednášející se na cyklu významnou měrou podíleli také spolupracovníci našeho ústavu – k jednotlivým tématům vystoupili v Praze i ve Vídni Luboš Velek (*Die tschechische Gesellschaft in den letzten Dezenien der Habsburgermonarchie*), Ivan Šedivý (*The First World War and the Origins of the Czechoslovak State*), Ota Konrád (*Krise der 1930er Jahre und der Erfolg der Sudetendeutschen Partei*), Richard Vašek (*The Munich Agreement 1938*), Miroslav Kunštát (*1938/39–1945 – Das „Protectorat Böhmen und Mähren“, der Slowakische Staat*), Michal Pehr (*Die Wiederherstellung der Tsche-*

choslowakei, die Vertreibung der Sudetendeutschen, das politische System 1945–1948, resp. Die Machtübernahme der Kommunisten im Februar 1948 und das erste Jahrzehnt der ČSSR) a Vítězslav Sommer (*The Prague Spring 1968*). Pro témata 70. léta v Československu, revoluce 1989, vyrovnávání se s minulostí a pro otázky českého politického systému současnosti byli získáni kolegové z čelných českých badatelských a univerzitních institucí (Tomáš Vilímek a Matěj Spurný z ÚSD AV ČR, Vít Hloušek z FSS MU Brno).

■ 13. října 2010 se v budově Karolina uskutečnil seminář **Bohuslav Raýman (1852–1910), badatel, učitel a organizátor vědy**. Seminář uspořádaly Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Kabinet pro dějiny vědy Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Česká společnost chemická.

Ve vstupním referátu *Proč připomínat Bohuslava Raýmana* charakterizoval Martin Franc okruhy badatelských témat, k jejichž studiu Raýmanova osobnost vybízí. Raýman patřil mezi zakladatele moderní české chemie a výrazně přispěl k institucionalizaci české vědy a jejímu začlenění do mezinárodního kontextu. M. Franc vyzdvihl jeho významné pedagogické působení v Praze na České vysoké škole technické a Karlo-Ferdinandově univerzitě, bohaté vědecko-organizač-

ní aktivity v České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, ve Spolku chemiků českých či při redigování Listů chemických, Živy a Bulletinu International i jeho přednášeděské schopnosti.

Vlasta Mádlová představila Raýmanovu klíčovou činnost ve funkci tajemníka II. třídy (pro vědy matematické a přírodní) České akademie (1890–1899) a následně ve funkci generálního sekretáře ČAVU (1900–1910). Zvláště zmapovala jeho strategii rozšiřování výsledků české vědy na mezinárodní fórum.

Další referáty se věnovaly Raýmanově dětství a mládí v rodné Sobotce a Mladé Boleslavi (Karol Bílek), jeho univerzitní kariéře (Marek Ďurčanský – Petr Cajthaml),

počátkům české fyzikální chemie (Jiří Jindra) a polemikám o koncepci vědy na přelomu 19. a 20. století (Jan Janko).

Seminář uzavřelo vystoupení Soni Štrbáňové, která se zabývá osobností B. Raymana již několik desetiletí. Tentokrát obrátila svůj zájem k lidskému profilu chemika a jeho blízkých ve světle archivního fondu v Památníku národního písemnictví.

Ke svému rodákovi B. Raymanovi se přihlásila také Sobotka, a to slavnostním odhalením pamětní desky na náměstí na domě čp. 214 dne 18. září 2010.

■ Dne 4. října 2010 se uskutečnil pracovní seminář edičně-badatelského oddělení Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, který představil hlavní výstupy grantu Michala Pehra **Vatikán a Československo**. Semináře se zúčastnili nejen pracovníci ústavu, ale také zástupci naší historické obce zabývající se touto problematikou (např. Zlatuše Kukaňová z Archivu Ministerstva zahraničních věcí nebo Jiří Stříbrný z České křesťanské akademie).

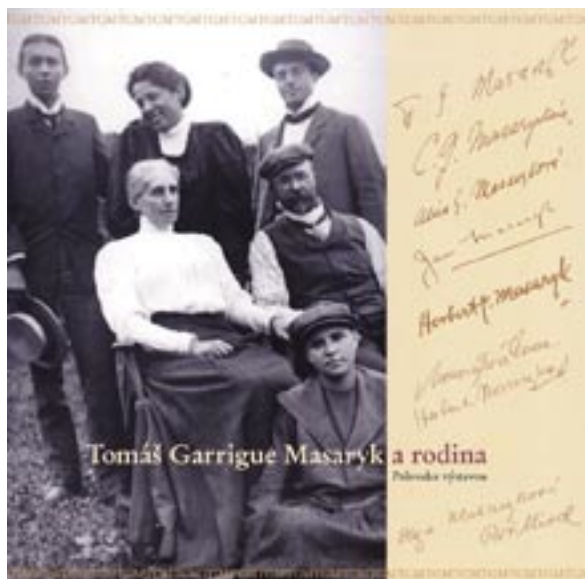
Seminář zahájil Michal Pehr, který představil obsah studie a následně i edici dokumentů mapující vzájemné vztahy mezi Svatým stolcem a Československem v prvním desetiletí existence našeho státu. Na vystoupení vedoucího grantového týmu navázali jeho spolupracovníci Jaroslav Šebek a Pavel Helan, kteří představili některé dílčí aspekty celého projektu. Nad daným tématem se poté rozvinula obsáhlá diskuse, týkající se především otázky srovnání stavu zpracování dané problematiky v okolních zemích. Je třeba vyzdvihnout skutečnost, že Pavel Helan a Marek Šmíd, spolupracovníci na tomto projektu, měli jako jedni z prvních možnost prostudovat vatikánské archivy z příslušného období, které byly až do roku 2006 badatelům nepřístupné.

■ V rámci dnes již tradiční spolupráce Masarykova ústavu a Archivu AV ČR a Badatelského nadačního fondu Anny a Jaroslava Krejčích bylo 6. května 2010 v pražské Lannově vile uspořádáno mezinárodní vědecké kolokvium **Amerika českýma očima**, věnované fenoménu americké civilizace, viděné z českého úhlu pohledu v různých dobách. Kolokvia, které připravil a moderoval Josef Tomeš, se účastnilo třiačtyřicet zástupců řady vědních oborů. Uvedl je profesor Jaroslav Krejčí z Lancasterské univerzity ve Velké Británii úvahou *Starý a Nový svět v civilizační perspektivě (Příklad anglofonních oblastí)*, v níž spojil závěry svého mnohaletého bádání na poli srovnávacích dějin civilizací s osobními zkušenostmi z početných návštěv i vědecko-pedagogických stáží ve Spojených státech amerických a v Kanadě. O své teoretické reflexe i osobní zkušenosti se v obsáhlém referátu *Amerika, její duch a život. Zkušenost dvou generací českých vědců v USA* podělil i Pavel Machotka, emeritní profesor psychologie umění na univerzitě v Santa Cruz v Kalifornii a čestný doktor Univerzity Karlovy, jenž žil v Americe od svých dvanácti let, kdy tam spolu s rodiči emigroval po únorovém převratu 1948 v Československu. Svůj kritický pohled na soudobou americkou skutečnost přitom zajímavě srovnal s pohledy svého otce, českého sociologa profesora Otakara Machotky, v jeho díle *Amerika, její duch a život*, jež vyšlo v roce 1946 a jež se v současné době připravuje ke komentované reedici. Obě vystoupení vyvolala živou diskusi, která se od obecnějších a historických otázek postupně stočila na problematiku současné americké zahraniční i vnitřní politiky a perspektivy velmocenské role USA v měnícím se světě.

Výstavy a prezentace

■ Dne 9. září 2010 byla v sídle Senátu Parlamentu České republiky slavnostně zahájena Výstava **T. G. Masaryk a rodina**. Na výstavě se podílel i náš ústav, který na ni zapůjčil vybrané exponáty. Záštitu nad výstavou převzala první místopředsedkyně Senátu Alena Gajdůšková.

Výstava představuje T. G. Masaryka, jeho manželku Charlottu, děti Alici, Herberta, Jana a Olgu a vnučky Annu a Herbertu. Osobnost našeho prvního prezidenta je nahlížena přes osobní rozměr a návštěvníky seznamuje s jednotlivými členy Masarykovy rodiny. Expozice je vystavěna na obrazovém materiálu a autentických výročí členů Masarykovy rodiny, přátel a spolupracovníků a doplněna trojrozměrnými předměty privátnější povahy, jako jsou Masarykovo oblečení, aktovka Jana Masaryka, obrazy Herberta Masaryka, prsten Olgy Masarykové-Revilliodové, knihy z domu v Bystrické či nábytek z Pražského hradu. Při této příležitosti byl vydán také kvalitní průvodce výstavou, shrnující hlavní užití texty.

■ Další zajímavá výstava **Cesty české ústavnosti**, pořádaná Úřadem vlády České republiky v Hrzánském paláci v Praze, probíhala 26. února – 7. března 2010 u příležitosti 90. výročí přijetí československé ústavy. Zpřístupnila mj. originály tak zásadních dokumentů, jako je např. Zlatá bula sicilská z roku 1212, Únorová ústava v exempláři pro České království z roku 1861 a také československé a české ústavy z let 1918, 1920, 1948, 1960, 1992. Exponáty zapůjčily Národní archiv, Archiv Národního muzea, Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Státní oblastní archiv v Třeboni a Archiv Kanceláře prezidenta republiky.

Vystavena byla i Washingtonská deklarace z roku 1918 zapůjčená z našeho archivu. V rámci projektu se uskutečnily seminář *Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy* a konference *Ústava 1920 – vyvrcholení konstituování československého státu, na nichž* vystoupili pracovníci našeho ústavu Eva Broklová, Jan Rychlík a Ivan Šedivý.

■ Slavnostní uvedení publikace věnované prvnímu ministerskému předsedovi Československé republiky **Karel Kramář (1860–1937): život a dílo** se uskutečnilo 28. dubna 2010 v prostorách Informačního centra Úřadu vlády. Stalo se tak za účasti přibližně čtyřiceti hostů z řad autorů, reprezentantů institucí podléjících se na projektu a dalších zájemců, především historiků a archivářů. Prezentaci zahájila ředitelka vládního informačního odboru Lucie Wittlichová. Průvodci dalším programem se stali Jan Bílek a Luboš Velek, kteří publikaci redigovali. Připomenuta byla dlouhodobá a těžko nahraditelná koncepční práce akademických humanitních pracovišť i její ohrožení současnými tendencemi v řízení vědy a výzkumu.

Publikace vydaná jako suplementum časopisu *Moderní dějiny* vznikla spoluprací pěti pracovišť, za

něž k tématu pohovořili a knihu pozdravili Svatava Raková, Lucie Kostrbová a Michal Stehlík. Zahrnuje na padesát příspěvků, které podávají všestrannou reflexi Kramářovy osobnosti. Sledují ho od dětství a mládí, jako politika, předsedu vůdčí strany měšťanských vrstev, válečného vězně, prvního československého premiéra, propagátora ideálu novoslovanství a rusofila, souputníka a oponenta T. G. Masaryka, ale rovněž jako podnikatele nebo stavitele známé pražské vily. Reprezentativní, objemný a výpravný titul, který obohacuje poznání novodobých českých dějin, vychází v roce kulatého výročí Kramářova narození.

■ V Literární kavárně knihkupectví Academia na Václavském náměstí **byly 16. června 2010** představeny nejnovější **publikace našeho ústavu** – práce věnovaná formování národů na Balkáně (*Jan Rychlík a kol., Mezi Vídní a Cařihradem I. Utváření balkánských národů*), další edice korespondence T. G. Masaryka (*Helena Kokešová a Vlasta Quagliatová (eds.), Korespondence T. G. Masaryk – staročeši*) a kniha Martina France věnovaná Ivanu Málkovi (*Martin Franc, Úderná skupina? Výprava českých lékařů a přírodovědců do SSSR v roce 1950 ve světle dopisů Ivana Málka*).

Role moderátora se ujal Josef Tomeš, přítomni byli rovněž zástupci vydavatelů a recenzenti jednotlivých publikací. V případě prvně jmenovaného titulu byla velmi pozitivně hodnocena dlouhodobá spolupráce s bulharskými kolegy, také dva další svazky byly oceněny jak po stránce obsahové, tak formální – jako vzorové ediční práce.

■ Ve středu **19. května 2010** byla v The Chemistry Gallery v Praze předána **Cena F. X. Šaldy**, udělovaná Nadačním fondem Společnosti F. X. Šaldy za mimořádný kritický, uměnovědný a ediční počin roku 2009, našemu kolegovi, literárnímu kritikovi a historikovi

Jiřímu Brabcovi za knihu *Panství ideologie a moc literatury. Studie, kritiky, portréty (1991–2008)* vydanou nakladatelstvím Akropolis. O knize a autorově životním jubileu jsme informovali v loňském čísle zpravodaje a velmi nás těší, že dílo Jiřího Brabce se dočkalo odborného ocenění. Vznik *Ceny F. X. Šaldy* inicioval a realizoval Jan Lukeš v roce 1994, k obnovení ceny došlo v roce 2002 a jejími dosavadními laureáty se stali Milan Jungman, Josef Vohryzek, Vladimír Just, Jiří Cieslar, Lubomír Dorůžka, Karel Kraus, Karel Thein, Zdeněk Vašíček, Jiří Opelík, Jarmila Vacková, Jan Štolba, Jindřich Černý a Miloslav Topinka.

Výzkumná činnost

V roce 2010 se jednotlivá oddělení ústavu věnovala v souladu s výzkumnými záměry tématům národních a státních identit, vývoji české společnosti v 19. a v první polovině 20. století v středoevropském kontextu, dějinám vědy a kodikologickému výzkumu. Tyto problémy řešili pracovníci ústavu v řadě dílčích projektů, a to jak v rámci domácí badatelské komunity, tak ve spolupráci se zahraničím. Druhým podstatným pilířem činnosti oddělení bylo řešení grantových úkolů, zejména končících týmových grantů (Vídeňská revue *Die Zeit* a česká moderna; Vatikán a Československo 1918–1938), popř. dalších profilových grantů oddělení (Edvard Beneš, Němci a Německo). V rámci masarykovských bádání byla vydána výše zmiňovaná respektovaná edice *Korespondence T. G. Masaryk – staročeši*. Pracovníci Oddělení dějin Akademie věd se věnovali specifickým dílčím výzkumům v oblasti dějin vědy a jejím významným představitelům. K nejvýznamnějším výstupům v této souvislosti patří monografie Martina France *Ivan Málek a vědní politika 1952–1989 aneb Jediný opravdový komunista? a Úderná skupina? Výprava českých lékařů a přírodovědců do SSSR v roce 1950 ve světle dopisů Ivana Málka*. Potěšující je zejména dokončení dlouhodobého projektu, týkajícího se dějin mimouniverzitní vědy v českých zemích, jehož výstupem je reprezentativní monografie *Bohemia docta* vydaná nakladatelstvím Academia.

V roce 2010 byly úspěšně ukončeny čtyři grantové projekty.

Mezinárodní tým ve složení Lucie Kostrbová, Kurt Ifkovits a Vratislav Doubek řešil v letech 2008–2010 projekt *Vídeňská revue Die Zeit a česká moderna* (GA ČR, č. 405/08/0087). Teoretickou otázkou, řešenou zejména na literárněhistorické rovině (v komparaci a konfrontaci bohemistického a germanistického pohledu), představoval koncept prostředkování (Vermittlung). V souvislosti s rozsáhlou heuristikou a interpretací textů z týdeníku *Die Zeit* docházelo k narušování prvotního „optimistického“ pohledu na prostředkující činnost J. S. Machara, Hermanna Bahra nebo F. V. Krejčího. Řešitelé hledali takové pojetí, které by zohledňovalo literární, kulturněhistorické, sociální i politické podmínky této činnosti a které by počítalo se zlomy, nepochopením, rozdílným očekáváním či zpětným vlivem. *Die Zeit* představuje případ, kdy

prostředkování probíhá jakoby přímo (Češi informují o sobě), přesto však nový kontext (Vídeň, německojazyčné periodikum) způsobuje posuny ve výkladu a vyzývá představitele české moderny k novému typu sebereflexe. Zřetelná je rovněž jistá asymetrie: Češi umí německy, dokáží přeložit vlastní kritické texty a české časopisy přinášejí texty z *Die Zeit*; Němci jsou oproti tomu odkázáni na prostředkující činnost. Na druhou stranu právě kvůli nedostatku překladatelů české beletrie do němčiny je potencialita těchto vztahů nenaplněna.

Hlavním cílem projektu se tedy stalo úsilí interpretovat a dokumentovat jedinečný případ prostředkujících a sblížovacích snah mezi Prahou a Vídní, mezi českou a vídeňskou reformně laděnou elitou. S tím souvisí pokus představit časopiseckou platformu, která byla důležitá pro formování řady moderních oblastí, a její spolupracovníky, otevřít nový pohled na českou i vídeňskou modernu. Vstup české literární moderny do *Die Zeit* byl navíc vnímán z obou stran jako politický čin, proto byla důležitá kombinace literárněhistorického a politologického pohledu.

Hlavním výstupem projektu je německojazyčná publikace *Eine unvollendete Beziehung. Die Tschechische Moderne und die Wiener Wochenschrift Die Zeit (1894–1904)*, která vyjde ve spolupráci s Österreichisches Theatermuseum ve Vídni. Publikace je složena ze tří původních studií, edice textů a dokumentů čítající 30 příspěvků (všechny články a recenze F. V. Krejčího, J. S. Machara, F. X. Šaldy, V. Mrštík a vybrané články T. G. Masaryka) a z edice korespondence zahrnující

117 chronologicky uspořádaných dopisů, v nichž se objevuje téma *Die Zeit*. Nedílnou součástí práce je bibliografie článků českojazyčných i německojazyčných autorů z českých zemí a článků s českou tematikou, slovníček spolupracovníků *Die Zeit* a 41 hesel včetně výběrové bibliografie a literatury.

Jan Bílek se spoluřešitelem Janem Němečkem z Historického ústavu AV ČR se v letech 2008–2010 věnovali projektu *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně 1942* (GA ČR, č. 409/09/1131). Cílem rozsáhlého dlouhodobého projektu je editovat záznamy z jednání československé exilové vlády v Londýně v letech 1940–1945. Edičně-autorským týmem, metodickými přístupy a strukturou navazuje ukončený projekt na první svazek *Zápisů ze schůzí čsl. vlády v Londýně I (1940–1941)*, ed. Jan Němeček – Ivan Šťovíček – Helena Nováčková – Jan Kuklík, Praha 2008. Edice je uvozena studií autorské dvojice Jan Němeček – Jan Kuklík *Československá vláda v roce 1942*. Nejobsáhlejší část publikace tvoří editované dokumenty jednotlivých schůzí vlády za rok 1942 s pořadovým číslem 44–77. Každá ze 33 schůzí má pevně danou strukturu: I) program schůze, II) zápis ze zasedání, III) usnesení, IV) přílohy k jednáním vlády. Takto strukturované celky jednoho vládního jednání byly podle pravidel vědecké ediční práce podrobeny vnitřní i vnější kritice, edičně zpracovány a odborně komentovány. Projekt

přispívá k poznání jednoho z klíčových období českých a slovenských moderních dějin, odboje za druhé světové války.

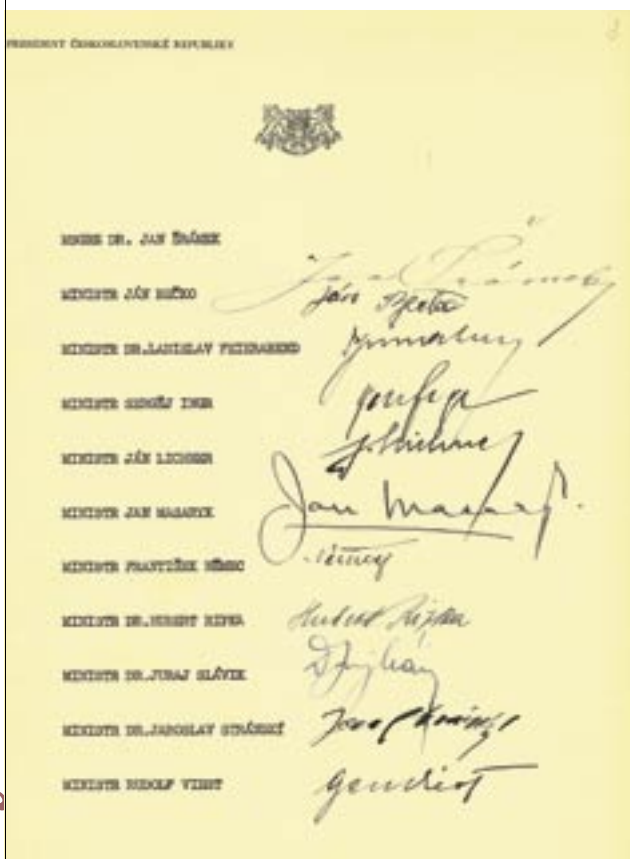
Do závěrečného roku řešení dospěl rovněž již zmíněný projekt Michala Pehra *Vatikán a Československo 1918–1938* (GA ČR, č. 409/08/0121). V rámci projektu byl na podzim 2009 uspořádán seminář, o němž informoval jak náš minulý zpravodaj, tak Akademický bulletin v prosinci 2009. Hlavními výstupy jsou pak studie a edice, proto se v posledním roce řešení grantový tým (Michal Pehr, Pavel Helan, Jaroslav Šebek a Marek Šmíd) soustředil právě na jejich přípravu.

Předkládaná monografie zachycuje a hodnotí hlavní tendence ve vztazích mezi Svatým stolicem a Československou republikou v prvním desetiletí její existence a opírá se o výsledky výzkumu ve vatikánských i českých archivech. V našem dějepisectví představuje první podrobnější práci, zaměřenou na tuto problematiku. Neusiluje o komplexní zpracování vzájemných vztahů, především pro obrovskou šíři nezpracovaných pramenů české i vatikánské proveniencie, zvláště pak teprve nedávno zpřístupněných dokumentů z období pontifikátu Pia XI., které jsou klíčové pro chápání československé prvorepublikové reality z hlediska papežství. Chce však poukázat na některé problémy a důležité otázky z dějin vývoje našich vzájemných vztahů a poskytnout východisko pro další zkoumání zásadních problémů, které jsou s reflexí role Vatikánu v meziválečné době spojeny a které je možné také nahlížet optikou vztahu náboženství a společenské moderny. V rámci výzkumu těchto otázek mohou čeští badatelé najít odezvu také na poli mezinárodní spolupráce, protože stoupá zájem o zpracování témat z církevní a náboženské oblasti, který mimo jiné odráží diskuse o významu a roli náboženství v současné Evropě.

Monografie bude doplněna připravovanou edicí, jejímž cílem je představit české veřejnosti soubor nejdůležitějších dokumentů z českých a vatikánských archivů.

Poslední z končících projektů spadá do činnosti Oddělení pro soupis a studium rukopisů – projekt Stanislava Petra *Soupis rukopisů bývalého Františkova muzea v Brně* (GA ČR, č. 404/08/0112).

Tato sbírka náleží mezi tři základní rukopisné sbírky uložené v Moravském zemském archivu v Brně. Její počátky můžeme hledat již na přelomu 18. a 19. století v Moravské hospodářské společnosti (K. k. mährisch-schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, Natur- und Landeskunde), k hlavnímu rozkvětu však dochází až po vzniku Františkova muzea v roce 1818. Tehdy a následně v celém 19. století získalo muzeum rukopisy především z darů a pozůstalostí předních moravských učenců, historiků a sběratelů mnoh-

dy i z řad moravské šlechty. Mezi dárce patřili topograf František Josef Schwoy, profesor češtiny na vídeňské univerzitě Josef Valentin Zlobický, hrabě Bedřich Sylva-Tarouca, v jehož pozůstalosti bylo i 350 rukopisů největšího moravského sběratele z přelomu 18. a 19. století Jana Petra Cerroniho. Poslední velkou akvizicí byla v 90. letech 19. století sbírka rukopisů brněnského starosty, rytíře Christiana d'Elverta. Nemalou zásluhu o rozkvět rukopisné sbírky a knihovny Františkova muzea měli jeho kustodi Albín Heinrich, Mořic Trapp a poslední knihovník a autor prvního katalogu rukopisů Vilém Schram. V roce 1900, kdy byla sbírka předána do Moravského zemského archivu, čítala 987 rukopisů, k nimž do současnosti přibýly pouze dva další.

Sbírka rukopisů bývalého Františkova muzea je typickým příkladem sbírkového fondu vytvořeného sběratelskou činností během 19. století. Převážná většina rukopisů je novověkých ze 17.–19. století, ale nalezneme zde i 30 rukopisů středověkých a 43 raně novověkých ze 16. století. Mezi středověkými rukopisy vyniká sedm chorálních, liturgických rukopisů pocházejících ze zrušených moravských klášterů. Novověké rukopisy obsahují bohatý pramenný materiál k dějinám a vlastivědě Moravy a Slezska, moravských měst, jednotlivých panství a obcí. Mnoho pramenů poskytuje sbírka i pro církevní dějiny, historii klášterů a církevních řádů, dějiny práva (jak zemského, tak městského), vojenství, ale i hospodářství a v menší míře i přírodních věd. Značný je i počet archivních rukopisů, především diplomatické povahy, které v opisech přinášejí řadu listinného materiálu.

Vzhledem k tomu, že převážná většina rukopisů byla dosud odborné veřejnosti málo, nebo zcela neznámá,

lze předpokládat, že její zpřístupnění přispěje k hlubšímu poznání historie Moravy a sousedních zemí.

V současné době je na našem ústavu řešeno celkem 10 grantových projektů:

GA ČR, č. 409/09/P636, *Československo-rakouské vztahy 1918–1938*, řešitel PhDr. Ota Konrád, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/1375, *Josef Pfitzner – od historie k ideologii*, řešitelka doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/0503, *Hledání centra. Vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*, spoluřešitel PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

GA ČR, č. 409/09/1173, *České feministické myšlení 19. a 20. století*, spoluřešitelka PhDr. Marie Bahenská, Ph.D.

GA ČR, č. P405/10/0027, *Korpus kodikologických pramenů*, řešitel PhDr. Pavel Brodský, CSc. et DSc.

GA ČR, č. P410/10/1273, *Edvard Beneš, Němci a Německo*, řešitel prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

GA ČR, č. P410/10/P316, *Práce, národ, gender. Dělnické hnutí v českých zemích 1914–1918*, řešitel Mgr. Rudolf Kučera, Ph.D.

GA ČR, č. P410/10/0544, *První republika ve světle korespondence T. G. Masaryka a E. Beneše*, řešitelka PhDr. Dagmar Hájková, Ph.D.

GA AV ČR, č. IAA800770901, *Mnichov v pamětech současníků*, řešitel PhDr. Josef Tomeš.

GA AV ČR, č. IAAX00630801, *Čeští vědci v exilu 1948–1989*, spoluřešitelka PhDr. Milena Josefovičová.

Archivní práce

Archiv AV ČR je svébytnou součástí našeho ústavu. V souladu s účelem, za jakým byl založen, spravuje osobní i institucionální fondy týkající se Akademie věd ČR a jejich předchůdců. Vedle toho jeho pracovníci vykonávají běžnou agendu vycházející ze zákona o archivnictví a spisové službě, jako jsou např. pravidelná skartační řízení nebo řádné vedení spisové služby v rámci AV ČR. Významným počinem bylo v loňském roce zavedení elektronické spisové služby v ústavech AV ČR pracovníky Oddělení institucionálních fondů po r. 1952. Aktivitu archivních oddělení lze, stejně jako loni, výstižně charakterizovat několika číselnými údaji. Ty vypovídají nejen o rozsahu našich fondů a sbírek, ale také o badatelském zájmu, kterého se jim dostává.

K roku 2010 vede Archiv AV ČR v evidenci Národního archivního dědictví celkem 635 fondů a sbírek o rozsahu 4723 bm. V průběhu loňského roku bylo převzato 45,72 bm nových archiválií, tomu předcházela skartační řízení, během nichž bylo posouzeno 99,24 bm písemností. Porovnáním těchto čísel snadno dospějeme k závěru, že archiv rozhodně není „odkladištěm“ nepotřebných dokumentů, ale místem, kde se shromažďují pouze vybrané a pečlivě posouzené materiály, a to s ohledem na platný archivní zákon a jejich relevanci pro stávající akademické ústavy. Další výběrky spisů o rozsahu 26 bm byly převzaty do centrální spisovny Kanceláře AV a Střediska společných činností AV. Podařilo se také získat devět větších akvizic, k nimž byly vypracovány podrobné přejímací seznamy. Do sbírky pamětnických interview přibývají další rozhovory s vědci. V souladu s výzkumným záměrem se pracovníci dále věnovali zpracování stávajících fondů, vzniklo tak sedm nových inventářů (šest k fondům Archivu AV ČR a jeden k fondům Archivu ÚTGM). V Archivu ÚTGM pokračovalo naplňování databázi Fotoarchiv a paginace fondu E. Beneš.

Samozřejmou součástí archivní práce je kromě kontinuální péče o archiválie také odborná rešeršní a konzultační činnost, poskytovaná ústavům AV ČR, ale i badatelům z řad širší veřejnosti a vysokoškolským studentům. V rámci badatelské agendy, k níž patří nejčastěji příprava archiválií, zodpovídání dotazů, konzultace nebo žádosti o fotografie, bylo zpracováno 36 dotazů, vyhotoveny byly čtyři výstavní smlouvy. Za uplynulý rok nahlíželo do fondů Archivu AV a Archivu ÚTGM celkem 160 badatelů (z toho 34 zahraničních),

kterí uskutečnili 550 návštěv a pro něž bylo připraveno celkem 1779 badatelských objednávek.

Knihovna Archivu AV ČR a knihovna MSÚ se v roce 2010 rozrostly o 497 přírůstků. Proběhlo 584 výpůjček a pokračovala katalogizace fondů v systému Aleph a starých tisků v programu Clavius. Díky podpoře Ministerstva kultury ČR mohla také proběhnout očista historického fondu knihovny.

Badatelské veřejnosti byly v průběhu roku 2010 díky nově vytvořeným inventářům zpřístupněny následující osobní a institucionální fondy:

Hana Benešová (1900–1974); manželka prezidenta Edvarda Beneše, v letech 1940–1948 předsedkyně Československého Červeného kříže.

Miloslav Ferles (1944–2009); profesor VŠCHT v oboru organické chemie.

Jaroslav Vávra (1952–1963); historik, pracovník Československo-sovětského institutu (1955–1963 jeho ředitel), člen Historické skupiny a Historického klubu.

Karel Wenig (1930–1959); klasický filolog, docent a profesor FF UK, člen Královské české společnosti nauk a České akademie věd a umění.

Josef Pfitzner (1912–1945); historik, politik, profesor Německé univerzity v Praze, v letech 1939–1945 náměstek primátora hlavního města Prahy.

Sudetoněmecký vlastivědný ústav Liberec. Sudetoněmecký ústav pro výzkum země a lidu (1938–1945).

Ústav experimentální mineralogie a geochemie ČSAV (1969–1978).

K novým fondům, k nimž prozatím existují přejímací seznamy, patří:

Václav Bumba (1925–1990); dlouholetý ředitel Astronomického ústavu ČSAV v Ondřejově (1975–1990), od roku 1981 člen Mezinárodní astronautické akademie, působil rovněž na MFF UK.

Jaroslav Krejčí (1948–2009); právník, sociolog a ekonom, po 2. světové válce přednosta odboru Státního úřadu plánovacího a spolupracovník Národohospodářského ústavu Hlávkovy nadace, v letech 1954–1960 vězněn za údajnou velezradu, od roku 1968 žije v exilu ve Velké Británii, působil na univerzitě v Lancasteru (1976 jmenován profesorem), od roku 1990 spolupracuje s českými univerzitami a vědeckými institucemi.

Milan Šmerda (1925–2008); historik, pracovník Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV pobožka Brno.

Jiří Špět (1940–2009); historik, muzeolog a bibliograf, v letech 1963–1975 pracovník Národního muzea, dlouholetý tajemník Historického klubu, autor prvních souborných dějin českého muzejnictví (Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury, 1979).

Ústav chemických procesů AV ČR (1993–2004).

Ústav makromolekulární chemie AV ČR (1986–2004).

Ústav molekulární biologie rostlin AV ČR (1990–2004).

Rádi bychom také připomněli ocenění, kterého se dostalo třem našim bývalým kolegům. Přestože v současné době již nepatří ke stálým zaměstnancům, nadále s naším ústavem udržují kontakty a poskytují nám cenné rady a doporučení. Medaili **Za zásluhy o české archivnictví** obdrželi 29. dubna 2010 PhDr. **Jaroslava Hoffmannová** a PhDr. **Jindřich Schwippel**, *Děkovný*

list za dlouholetou práci ve prospěch Akademie věd ČR převzala 23. 23. června 2010 prom. hist. Nataša Kmočková.

Je potěšující, že na samotný závěr kapitoly věnované archivní práci můžeme uvést zprávu o další archivní kulturní památce, která se nachází v naší péči (podrobněji se o procesu udělování statutu archivní kulturní památky můžete dočíst v prvním letošním čísle časopisu *Práce z dějin Akademie věd*). Jedná se o *diplom Nobelovy ceny za chemii, udělený Královskou švédskou akademií věd ve Stockholmu v roce 1959 Jaroslavu Heyrovskému za objev a vývoj polarografické analytické metody*. *Diplom je součástí osobního fondu Jaroslava Heyrovského a byl prohlášen za archivní kulturní památku vedenou v ústřední evidenci pod číslem 148 zvláštní evidence*. Stal se tak v pořadí třetí archivní kulturní památku spravovanou naším archivem.

Činnost oddělení pro soupis a studium rukopisů

Oddělení pokračovalo v pracích na Generálním katalogu rukopisů na území ČR a rukopisných bohemik v zahraničí. V tomto směru zaznamenalo nezanedbatelný úspěch, neboť se mu podařilo získat grant GA ČR na projekt nazvaný *Korpus kodikologických pramenů*. Projekt předpokládá knižní publikaci cizojazyčné mutace *Průvodce po rukopisných fondech* v příštím roce a pokračování prací na rozšířeném souborném vydání *Průvodce*. Dalším cílem grantu je dopracování a postupné plnění databáze rukopisů jako základní formy souborného katalogu rukopisů. Projekt je rozložen do pěti let a podílejí se na něm (či se budou podílet) všichni pracovníci oddělení.

V rámci projektu především pokročily práce na *Průvodci po rukopisných fondech*. Bylo uskutečněno několik pracovních cest k doplnění či zpřesnění údajů, průběžně byla doplňována nová literatura, byly dohledávány chybějící informace, prováděny korektury a změny ve struktuře textu a byla dokončena předmluva. Zkorigovaná verze byla zaslána k předběžnému externímu odbornému posouzení. Po provedených úpravách je základní text v podstatě hotov, takže jeho část již mohla být zadána k překladu. Martina Jeránková ve spolupráci s firmou Lanios dokončila úpravu databáze rukopisů pro evidenci a katalogizaci rukopisů podle potřeb vyplývajících z praxe při vkládání dat z katalogů a naprogramovala strukturu katalogizačního lístku jako výstupu v databázi. Je připravena struktura tagů pro označování bibliografických záznamů, které budou konvertovány do databáze.

Další grantový projekt, *Soupis rukopisů knihovny bývalého Františkova muzea v Brně*, jehož řešitelem je Stanislav Petr ve spolupráci s Irenou Zachovou, byl dokončen a předložen k interní oponentuře před odevzdáním GA ČR. Díky dotaci schválené Ediční radou AV ČR mohla Marie Tošnerová publikovat *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*. Publikace představuje výstup z grantového projektu *Narativní prameny předbělohorského období k dějinám českých měst*, ukončeného v roce 2009.

Podařilo se vyrovnat časový skluz *Studii o rukopisech* z předchozích dob vydáním svazků XXXVI–XXXVIII a XXXIX a přípravou svazku XL, který vyjde tiskem v roce 2011. Pokračovalo rovněž doplňování soudobé kodikologické literatury pro bibliografickou přílohu

Česká literatura kodikologická a byly zahájeny práce na zpřístupnění bibliografie v rámci databáze rukopisů (zajištění naskenování starších bibliografických příloh, příprava struktury tagů pro označování bibliografických záznamů, které budou konvertovány do databáze). *Studie o rukopisech* byly zpřístupněny v rámci Digitální knihovny AV ČR a databáze časopisů CEJSCH, v obou případech od svazku XXXV. Úspěšně byly završeny aktivity směřované k jejich zařazení do oficiálního Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR. Počátkem roku proběhlo osobní jednání s prof. Van den Abeelem, který navštívil Prahu; výsledkem bylo navázání těsnější spolupráce s časopisem *Scriptorium*, pro jehož *Bulletin codicologique* jsou nyní poskytovány anotace nejvýznamnějších nových prací z oboru kodikologie (a příbuzných oborů) publikovaných v ČR.

Pokud jde o práce na soupisech rukopisů, Marta Hradilová pokračovala v soupisu rukopisů Umělecko-průmyslového muzea v Praze, Marie Tošnerová v soupisu rukopisů zámecké knihovny v Mnichově Hradišti a Stanislav Petr po několikaleté přestávce, zaviněné uzavřením Vatikánské knihovny, obnovil výzkum rukopisných bohemik v knihovně Palatina. Martina Jeránková pracovala na soupisu bohemikálních rukopisů z fondu Handschriftensammlung v Haus-, Hof- und Staatsarchiv a v Kriegsarchiv ve Vídni v rámci grantového projektu Národního archivu *Průvodce po fondech a sbírkách Rakouského státního archivu pro českého návštěvníka*. Pracovníci oddělení dále pokračovali ve zpracování středověkých rukopisných zlomků z fondů Státního okresního archivu v Kutné Hoře. Vzhledem k tomu, že se zde nachází několik zlomků hebrejských, byla navázána spolupráce s Židovským muzeem v Praze.

Pracovníci oddělení publikovali dílčí studie a recenze v odborných periodikách a sbornících. Další práce byly dokončeny a připraveny do tisku. Stanislav Petr připravil k vydání *Výbor kodikologických rozprav a studií dr. Hoffmanna k jeho 90. narozeninám*. Pavel Brodský publikoval v komentářovém svazku k faksimilovanému vydání Jenského kodexu stať *Dějiny dochování a restaurování Jenského kodexu a bibliografii prací vázících se k tomuto rukopisu*. Martina Jeránková pokračovala v přípravě monografie *Heraldický a prosopografický rozbor dvou erbovníků z rodinného archivu*

Vratislavů z Mitrovic pro nakladatelství Academia.

Pokračovaly rovněž aktivity spojené se členstvím v domácích i zahraničních vědeckých a odborných grémiích. Stanislav Petr a Pavel Brodský působili jako externí členové Centra medievistických studií; Stanislav Petr kromě toho též jako konzultant Komise Českého historického ústavu v Římě a dále pokračoval i ve svých funkcích řádného člena Centre international codicologique při Bibliothèque Royale Albert Ier v Bruselu a tajemníka Komise pro soupis a studium rukopisů. Byl rovněž členem posuzovací komise GA Ministerstva kultury ČR, Marta Hradilová pak členkou hodnotitelské komise Ministerstva kultury ČR pro Program veřejné informační služby knihoven (VISK) 6.

Výjev z Jenského kodexu představuje Poslední večeři Páně

„Největším bílým místem je éra okupace.“

Rozhovor s Benjaminem Frommerem nejen o výzkumu protektorátu.

Benjamin Frommer (1969) studoval historii na Columbia University a Harvard University. V roce 1999 zakončil na druhé jmenované univerzitě své doktorské studium. V současnosti působí jako Associate Professor na Northwestern University, kde se věnuje výuce dějin střední a východní Evropy. Jeho nynější výzkum se zaměřuje na problematiku zavádění antisemitských opatření v Protektorátu Čechy a Morava. Zároveň připravuje syntetickou práci o dějinách Československa. V létě 2010 vyšla v nakladatelství Academia jeho kniha *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*.

Americký historik BENJAMIN FROMMER byl v červnu loňského roku hostem Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, když vystoupil s přednáškou o genezi velkého retribučního dekretu v cyklu pořádaném v rámci grantového projektu Edvard Beneš, Němci a Německo. V prosinci jsme se Benjaminem Frommerem sešli v kavárně knihkupectví Academia, kde proběhl křest českého vydání jeho knihy o retribučním soudnictví v poválečném Československu. Při této příležitosti také vznikl následující rozhovor.

Historiografie poválečných retribucí je dnes již poměrně rozsáhlá. Existuje několik regionálních sond, tvá kniha retribuce zpracovává souhrnně. Jaká témata související s problematikou retribucí považuješ za stále málo reflektovaná či otevírající prostor pro nové interpretace? A kde spatřuješ největší deficit ve zpracování retribucí?

Domnívám se, že důležitá a skoro nejzajímavější otázka, která by mohla dostat daleko větší prostor, je udativnost. A není to problém pouze válečné doby, ale také poválečného a poúnorového období. Zároveň se jedná o celoevropský, a dokonce celosvětový fenomén. Retribuční procesy jsou výborným zdrojem pro zpracování tohoto tématu, což by mělo velký význam nejen pro Čechy, ale obohatilo by i širší historiografický kontext. Druhým důležitým tématem pro studium retribucí jsou regionální rozdíly. Existují výborné regionálně zaměřené studie, ale zatím se jedná pouze o práce věnující se vždy jednomu regionu. Kdyby se tyto jednotlivé sondy daly dohromady, mohli bychom poznat nejenom to, jak soudy postupovaly proti Němcům, Čechům či Polákům, ale bylo by možné zjistit, zda retribuce fungovaly jinak ve městech či na venkově, v pohraničí, v průmyslových regionech, nebo v místech, kde byla silnější lidová strana. Z toho pak vyplývá otázka role konkrétních lidí při průběhu retribucí. Domnívám se, že vliv jednotlivých vedoucích činitelů na místní úrovni byl velmi důležitý. Také je třeba říci, že stále existují regiony, o nichž toho víme velmi málo. Je to bohužel většinou výsledkem skutečnosti, že Moravský zemský archiv v Brně je k historikům mnohem méně shovívavý než ostatní relevantní archivní instituce. Jeho spisy jsou často velmi těžce dostupné. Takže toho příliš nevíme o soudech v Brně, Uherském Hradišti nebo Znojmě. Je třeba říci, že se jednalo o velmi zajímavé regiony.

Byli tam místní Němci, Gestapo na Moravě fungovalo rovněž odlišně, jiné byly vztahy mezi Židy a nežidy. Například Mečislav Borák a jeho studenti dokázali velmi dobře zpracovat retribuce na severní Moravě, protože měli dobrý přístup k fondům uloženým v opavském archivu. Podobně využila archiv v Zámrsku Lucie Jarkovská. Považuji za velmi problematické, že v Brně zatím neměli historici tak široké možnosti k prostudování retribučních spisů.

Kniha vyšla ve stejné době, kdy se v českých médiích začala znovu více tematizovat problematika poválečných násilností na Němcích. Hovořilo se zejména o vraždách v Dobroníně nebo o popravách německých civilistů v Praze v květnu 1945. Tyto události stále vyvolávají značné kontroverze. Jakým způsobem může historik zasáhnout do těchto debat? A jak vůbec hodnotíš jejich letošní průběh?

Tuto problematiku sleduji skoro dvacet let a zajímavé pro mne není to, že se objevily další případy. Řekl bych, že každé dva nebo tři roky se hovoří o nějakých nových kauzách. Důležité je, že postoj české veřejnosti je dnes odlišný. Letošní větší debata je výsledkem toho, že lidé jsou ochotnější mnohem otevřeněji diskutovat o otázkách viny. Nepovažuji to ale pouze za projev změněných česko-německých vztahů. Možná to, že mají Češi větší sebevědomí a mění se tak způsob diskuse o těchto otázkách, je rovněž důsledkem českého vstupu do Evropské unie. Důležité proto není ani tak co se stalo v Dobroníně v roce 1945, ale co se stalo letos. Významná je především skutečnost, že místní policie tuto kauzu více méně od začátku řešila jako kriminální případ. To považuji za něco nového a za krok kupředu. Co se týče role historika, domnívám se, že by měl dělat to, co už v Česku historici v podstatě dvacet let dělají. Dodnes jsou zde velká tzv. bílá místa a jedním z nich, na něž se historici např. díky Tomáši Staňkovi, ale také ostatním badatelům soustředili, byly zločiny spáchané během vyhnání Němců. Historici by do těchto debat proto určitě měli zasahovat. A dokonce jsem toho názoru, že čeští historici by měli být daleko více slyšet a pokud k tomu existuje prostor, vstupovat do veřejných diskusí. A klidně i proti sobě navzájem.

Když se podíváš na to, jakým způsobem historiografie, ale i média zobrazují moderní české dějiny, spatřuješ nějaká témata, jimž se historici a žurnalisté z různých důvodů vyhýbají? Která jsou ona „bílá místa“, o nichž jsi hovořil výše?

Největším „bílým místem“ je podle mě éra okupace. Jedná se do jisté míry o klíčové období pro celý poválečný vývoj. Přesto, že vyšla řada důležitých prací, není stále zpracována řada zásadních témat. Historici by se měli ptát, co vlastně dělali nejen protektorátní mi-

nistři, ale také obyčejní Češi. Velkým tématem je dále činnost katolické církve v protektorátu a její pohled na židovskou otázku. Byl zde velký počet židovských konvertitů, takže je možné se zaměřit také na činnost husitské církve. Ve srovnání s Polskem či Francií toho o těchto otázkách víme stále velmi málo. A je třeba dodat, že téma okupace je samozřejmě velmi citlivé a bolestivé. Co se týče období po roce 1948, tak sice vyšlo mnoho kvalitních titulů, ale stále zůstává řada problémů nezpracovaných. Týká se to jak 50. a 60. let, tak následujících dvou desetiletí. Mám na mysli především témata z oblasti sociálního a hospodářského vývoje. Rovněž zde chybí biografie významných československých komunistů, např. Klementa Gottwalda nebo Františka Kriegla. V tomto srovnání jsou zmiňované česko-německé vztahy skutečně široce zpracovaným tématem.

V současné době se zabýváš problematikou zavádění antisemitských opatření v Protektorátu Čechy a Morava. Mohl bys stručně představit tento výzkum?

Existovala různá protižidovská nařízení a s nimi spojené předpisy. Židé měli např. zákaz chodit do kina, jezdit hromadnou dopravou, chodit do lázní, mohli nakupovat pouze v určitých hodinách a později museli nosit žlutou hvězdu. Ve svém výzkumu se snažím zjistit, kdo za těmito předpisy stál. Kdo je vymyslel, kdo usiloval o to, aby takové předpisy vznikly a jak se o nich diskutovalo. Mnoho z těchto nařízení vydaly německé, okupační orgány. Ale řadu z protižidovských předpisů vydaly protektorátní orgány. A to nejenom ministerstvo vnitra a policejní ředitelství v Praze, ale také okresní úřady po celém protektorátu. Zajímavé je také to, že některá nařízení byla jiná v Praze než v Hradci Králové, Plzni či ve Zlíně apod. Zajímá mne, kdo a jak tato nařízení vydával a jak byli podle nich postiženi Židé a ti, co Židům pomáhali. Zkrátka jaké byly výsledky těchto předpisů a kdo všechno byl zapojen do procesu jejich vzniku, zavádění a konkrétního aplikování.

Období Protektorátu Čechy a Morava je obvykle zobrazováno jako doba konfliktu mezi okupanty (Němci) a českou společností s výjimkou hrstky kolaborantů, např. aktivistických novinářů. Jaké spatřuješ slabiny tohoto výkladového schématu? Co podle tebe chybí v tradovaném historickém příběhu protektorátu a okupace?

Situace v protektorátu byla samozřejmě daleko složitější. Jednotlivé společenské skupiny nebyly tak ostře odděleny. Češi samozřejmě okupaci nevívali a naprostá většina z nich byla proti ní, i ti, kteří později z jiných důvodů spolupracovali s Němci. To, že někdo byl proti okupaci, ovšem neznamená, že musel svou

činností působit proti nacistům a že v každodenním životě a v práci nedělal to, co okupanti chtěli, že s nimi zkrátka nespolečně pracoval. Mnohdy ty úmysly nebyly zlé, kolaborantské. Což ovšem nevylučuje, že v praxi takové chování mohlo znamenat spoluúčast na tom, co se v protektorátu dělo. Mnohdy bylo těžké si to uvědomit, protože Češi většinou sami od sebe nechtěli s okupanty spolupracovat. Příkladem může být složitá situace protektorátního četníka. V březnu 1939 dostal seznam emigrantů a komunistů a měl nebo musel, to je již otázka našeho hodnocení, zda měl nebo musel, je zatknout. Během války pak čeští četníci opakovaně prováděli razie, aby zjistili, jestli někdo neprodává na černo apod. Četník třeba někoho varoval nebo někoho kryl, ale to, že se někdo dostal do vazby na Pankrác nebo do koncentráku, často začalo tím, že nepřišli gestapáci, ale čeští četníci. Ti samozřejmě dělali jen svou práci, ale jejich práce byla kolaborantská. To znamená, že Češi ať chtěli nebo nechtěli, byli významně zapojeni do toho negativního, co se za okupace dělo.

Není přetrvávající opomíjení této problematiky také důsledkem toho, že se příliš nepišou sociální dějiny protektorátu?

Samozřejmě. A také by se měl více akcentovat mikrohistorický přístup. Když se historik zabývá pouze protektorátními ministry a těmi nejhroššími fašisty, protektorátní situace se mu pak může jevit velmi černobíle. Ale když pohlédne níže, na lokální úroveň, do vesnic a městeček a pokusí se zrekonstruovat, jak lidé žili a museli žít, zjistí, že skoro nikdo nemohl vyjít z války čistý. Každý, kdo v oné době nechtěl být hrdinou, a za okupace být hrdinou často znamenalo být brzy mrtvým, musel dělat kompromisy. A bylo tomu tak např. i v Polsku či ve Francii. Také odbojáři dělali kompromisy, lidé v koncentracích dělali kompromisy. Málokdo je nedělal. To neznamená, že bychom tyto lidi měli odsoudit, když jsme sami takovou situaci bohudíky nezažili. Musíme právě pochopit, v jaké situaci žili, abychom dokázali vysvětlit jejich jednání.

Tvým záměrem je také sepsání syntézy moderních českých dějin. Řada nejen historiků, ale také dalších českých intelektuálů se dlouhá desetiletí zabývala „smyslem českých dějin“ či problémem tzv. české otázky. Od Masaryka a Pekaře po Kunderu a Havla se snažili najít nějaký leitmotiv českých národních dějin. Domníváš se, že má takové intelektuální usilování vůbec smysl, a pokud ano, dokázal bys pojmenovat nějaké historické kontinuity či motivy v moderních českých dějinách, které považuješ za významné?

Nerad bych se zaplétal do debat o smyslu českých dějin. Zdá se mi nehistorické hledat plošný význam dějin jakéhokoli národa, třeba i amerického. Právě takové

diskuse jsou častěji problematickou součástí samotného historického a politického procesu než nějaké čistě vědecké analýzy těchto dějin. To neznamená, že nemáme hledat kontinuity nebo motivy, které samozřejmě existují, protože příčiny naší doby jsou výsledky té předchozí. Významné podle mne třeba je, jak Češi nebo jiné národy či sociální skupiny vnímají svoje dějiny a svůj „charakter“ a jak toto vnímání ovlivňuje nebo dokonce i omezuje jejich chování. Například Poláci si myslí, nebo alespoň si mysleli, že jsou hrdinský národ, který vždy statečně, i když často marně, bojoval proti okupantům. Když přišla invaze nebo nějaká krize, Poláci věděli, jak se má pravý Polák chovat.

Působíš na Northwestern University v Chicagu a kromě historiografického výzkumu se věnuješ také výuce moderních dějin a jsi tak v úzkém kontaktu s nejmladší generací amerických historiků. Již po několik desetiletí patří výzkum dějin střední a východní Evropy mezi důležitá témata historiografie ve Spojených státech. Jak vidíš budoucnost výzkumu dějin střední a východní Evropy na amerických univerzitách? Dokázal bys pojmenovat témata, která jsou dnes v centru zájmu či která považuješ za obzvláště důležitá?

Bohužel, ale také bohudík, zlatá doba výzkumu střední Evropy ve Spojených státech už je pryč. Bohudík proto, že zájem amerických studentů a finanční podpora amerického státu jsou úzce spojené s aktuálním politickým děním a střední Evropa je dnes klidná a čím dál bohatší ve srovnání s jinými kouty světa. To je určitě změna k lepšímu. Bohužel proto, že dějiny střední Evropy ještě mají svá „bílá místa“ a mezinárodní konverzace mezi historiky může hrát příznivou roli ve výzkumu takových témat. Moje generace, která byla na univerzitě právě v okamžiku, když spadla železná opona a s ní i ohrádky kolem archivů, se u nás setkala s velkým zájmem u studentů i grantových agentur. Dnešní generace studentů dějin střední a východní Evropy to má těžší a kvůli tomu bude i početně slabší. Zájem nicméně pořád je a řekl bych, že se bude zaměřovat méně na klasické politické otázky totalitních dob a více na výzkum například populární kultury, mikroekonomických vztahů, životního prostředí, ženské otázky, politiky vůči dětem, postavení Romů a jiných etnických, náboženských a sexuálních menšin. Tyto trendy jsme už pozorovali ve studiu amerických a západoevropských dějin a již vidíme začátky také ve studiu dějin střeoevropských. Velmi zajímavá otázka zvláště pro Československo je třeba přístup komunistického režimu, policie a tehdejších lékařů-vědců k homosexualitě a homosexuálům.

Rozhovor vedl Vítězslav Sommer.

Martin Franc:

„... myslíme dobře, jen se nebát svých závěrů“. Ivan Málek v Moskvě

Předkládaná edice dopisu mikrobiologa Ivana Mála (1909–1994) manželce, mikrobioložce Jindře Málkové (1914–1954), je ukázkou z knihy Úderná skupina? Výprava českých lékařů a přírodovědců do SSSR v roce 1950 ve světle dopisů Ivana Mála.¹ Jedná se o záverečný z celkem čtrnácti zachovaných listů, v němž

Málek mimo jiné vylíčil setkání s agrobiologem a patrně nejvlivnější osobností sovětské biologie stalinské epochy Trofimem Děnísovičem Lysenkem. Jednalo se o jeden z klíčových zážitků jeho stáže v SSSR, jíž se Málek v roce 1950 zúčastnil spolu s dalšími více než dvěma desítkami českých lékařů a přírodovědců.

Moskva, 15. XII. [19]50

Drahá, milá, moje Jindro,

když jsme včera spolu domluvili, seděli jsme ještě dlouho do noci, do 2 hod. a zpracovávali zápisky z rozhovoru s Lysenkem.² Včerejší den byl jedním z vyvrcholení našeho pobytu tady, alespoň pro mě. Začal tím, že jsme měli nejdříve pohovor – diskusi s prof[esorkou] Krestovnikovou.³ Ta je jedna z vedoucích osobností v otázce proměnlivosti, je ředitelka mikrobiol[ogického] ústavu Mečnikovova. Dokázala, že z Protea X⁴ lze dosáhnout přeměn takových, že je v ničem nerozlišíš od rickettsií.⁵ Podobně udělala filtrov[ané]

formy od β – streptokoků, v její laboratoři totéž udělali s hemofilem, jeho filtrov[ané] formy dělaly onemocnění obdobné chřipkovému viru. Po ní byla diskuse s Utěnkovem.⁶ Jeho metoda je zcela obdobná metodě naší, i theoret[ické] východisko. Říká, že již z hlediska diamatu není jiná metoda než průtoková schopná řešit základní otázky mikrobiologické. Pracuje na ní již asi 20 let, nahromadil spousty materiálu, pracoval s neporozuměním okolí; jeho pokusy se zdály příliš jen teoretizováním. Proti nám má metodu techniky daleko propracovanější, víc také jde po proměnlivosti, která zasahuje přeměnu viditelných forem v neviditelné. Když jsme diskutovali, žádal, abychom o svých pracích mu psali, přímo vyzval k soutěži, když jsem říkal,

1 Martin Franc, Úderná skupina? Výprava českých lékařů a přírodovědců do SSSR v roce 1950 ve světle dopisů Ivana Mála, Praha 2009 (=Práce z Archivu Akademie věd. Řada B, sv. 19. Praha, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.). K publikaci srov. anotaci níže.

2 Srov. Trofim Děnísovič Lysenko (29. 9. 1898 – 20. 11. 1976), sovětský biolog. 1929–40 působil v oddělení fyziologie Vsesvazového šlechtitelsko-genetického ústavu v Oděse (od 1936 ředitel ústavu). 1940–65 vedl Ústav genetiky Akademie věd SSSR, 1948–65 vedl i katedru genetiky a šlechtitelství polních kultur na Moskevské zemědělské akademii K. A. Timirjazeva. 1966–76 pracoval na experimentální vědeckovýzkumné základně Akademie věd SSSR Gorki Leninskije. 1935–41 odpovědný redaktor časopisu Jarovizacija, 1946–65 ve stejné funkci v časopisu Agrobiologija. 1934 akademik Akademie věd Ukrajinské SSSR, 1936 akademik Vsesvazové akademie zemědělských věd (VASCHNIL), 1939 akademik Akademie věd SSSR. Prezident VASCHNIL 1938–56 a 1961–62. V letech 1941, 1943 a 1949 získal Stalinovu cenu I. stupně. 1945 Hrdina socialistické práce. Věnoval se především agrobiologii, autor teorie stadijního vývoje rostlin a řady dalších teorií, které měly přispět k zvýšení výnosů rostlin. Věnoval se i problémům proměnlivosti organismů a dědičnosti, propagoval teorie o dědičnosti získaných vlastností a až ad absurdum zdůrazňoval význam vnějšího prostředí na organismus. Řadu jeho teorií jasně vyvrátily provedené experimenty. Srov. Biologi. Biografičeskij spravocnik. Kijev 1984, s. 383–384. Jeho „učení“ označované jako lysenkismus je považované za symbol šarlatánství ve vědě stalinského období. K Lysenkovi srov. např. Valery Soyfer, Rudá biologie. Pseudověda v SSSR. Brno, Stilus 2005. Zápis z diskuse českých vědců s T. D. Lysenkem je v úplnosti publikován v knize.

3 Varvara Antonovna Krestovnikova (1888–1975), sovětská mikrobioložka a epidemioložka. Zabývala se problematikou mikrobiologie rakovinných tkání a mikrobiologickým výzkumem krve pacientů nemocných rakovinou. Autorka publikace Mikrobiologický výzkum rakovinných nádorů (1960).

4 Míněna *Proteus vulgaris* (kmen X).

5 Rickettsia je rod velmi malých gramnegativních bakterií kulovitého nebo tyčinkovitého tvaru. Mnohé z rickettsií vyvolávají u člověka vážné choroby.

6 Michail Dmitrijevič Utěnkov (11. 2. 1893–1953), sovětský lékař a mikrobiolog. 1916–17 působil na moskevské univerzitě v Ústavu pro léčení nemocných otoky. 1917–18 hygienik v Petrohradě. 1918–22 sloužil v Rudé armádě. 1923–25 pomocník vedoucího sérovo-vakcinijního oddělení Moskevského městského bakteriologického ústavu I. I. Menčikova. 1925–29 vědecký pracovník Krasnosovětské nemocnice v Moskvě. 1929–45 působil na katedře mikrobiologie lékařské fakulty I. Moskevské státní univerzity (od 1930 I. Moskevského lékařského institutu) – od 1931 zde profesor a vedoucí katedry. 1945–53 působil v Ústavu virologie D. I. Ivanovského. Pracoval v oblasti průtokové metody kultivace mikroorganismů, které se věnoval i Ivan Málek. Autor knihy Mikrogenerirovanije (1941). K výpiskům Ivana Mála z této knihy srov. MSÚ-AAV ČR, f. Ivan Málek, inv. č. 776.

Ivan Málek s akademikem Pavlovským v sanatoriu ve vsi Archangelskoje pod Moskvou v roce 1955

že jsme v začátcích – jako podnět pro nás, abychom šli rychleji ku předu. A pak odpoledne byl Lysenko. Báli jsme se, že tu bude návštěva jen a jen formální a nebyli bychom mu to měli za zlé při jeho zapřažení. Ale změnila se v takovou krásnou diskusi, která nám jej ukázala jako člověka skutečně geniálního, skromného, kterému to [...] a jiskří. Byly to pro nás perné, ale překrásné 2 hodiny. A zase nám ukázaly – myslíme dobře, jen se nebát svých závěrů, svého domyšlení. Krásné je, jak vše měří praxí – „je-li v teorii spor, změřte ho praxí! – a dostanete správnou odpověď. Došly jsme i na otázky konstituce – i v tom jeho odpověď byla zcela jeho a obecně platná, i když na první pohled překvapivá. Tu si však nechám, až budeme spolu probírat zápisy ze Svazu⁷ – v dopise by se jistě hodně setřelo z toho bezprostředního, co v odpovědi bylo. Odešli jsme od něho tak nějak posílení, ale i rozradostnění a rozjaření. Až se vrátím, musím napsat jako doplněk svých prací, o sovětském přínosu v otázce proměnlivosti – včerejšek byl vyvrcholením všeho toho, co je třeba v práci říci.⁸ A co jinak tady děláme v Moskvě? Jeden den jsme byli na katedře mikrobiologie I. med[icínského]

a Nečitelné slovo.

7 Mínen Svaz sovětských socialistických republik.

8 Srov. Ivan Málek, Proměnlivost mikroorganismů v sovětské vědě. Thomayerova sbírka přednášek a rozprav z oboru lékařského č. 293 (seš. 7/1951). Praha 1951.

9 Snad by se mohlo jednat o peptidoglukany, významné komponenty buněčné stěny bakterií.

10 Mínen *Mycobacterium tuberculosis*, tehdy označované podle objevitele bacil Kochův.

11 Pravděpodobně Michail Petrovič Čumakov (1. 11. 1909 – 11. 6. 1993), ruský mikrobiolog a virolog; 1950–54 ředitel Ústavu virologie Akademie lékařských věd SSSR; 1955–72 ředitel Ústavu poliomyelitidy a virových encefalitid Akademie lékařských věd, poté do roku 1976 vědecký vedoucí ústavu. 1960 akademik Akademie lékařských věd SSSR. Zabýval se zejména profylaktikou a léčením virových onemocnění člověka (klíšfová a komární encefalitida, poliomyelitida, enterovirových onemocnění, trachomu apod. Nositel Stalinské ceny (1941) a Leninové ceny (1963). Srov. Biologi. Biografičeskij spravočnik. Kijev 1984, s. 693–694. Srov. také V. Soyfer, Rudá biologie, 2005, s. 225–226.

12 Brucelóza je vysoce nakažlivé onemocnění zvířat a člověka, které způsobuje gramnegativní bakterie z rodu *Brucella*.

13 Nosokomiální infekce – infekce získané v nemocnici.

14 Výsoký tlak.

[?] institutu (= fakulty); prodiskutovali jsme program práce, metody vyučování, odnesli jsme si působivý popis praktik; navštívili jsme část přednášky pro mediky (o PG [?]⁹, byli jsme v praktikách mediků, poznali jsme metodu *rychlé* kultivace BK¹⁰ (pro praxi) – za 48 hodin je možno odečíst výsledky. Byli jsme u prof[eso-ra] Čumakova¹¹ a seznámili se z jeho problematikou i se zařizováním virologických laboratoří. Pak jsme byli v největší nemocnici – Botkinově, prodiskutovali otázky brucelosis,¹² hepatitid, otázky izolace nemocných, prohlédli jsme si zařízení isolační při přijímání infekčních – jednoduchý, ale dokonalý systém, který lze zařídit kdekoliv u nás a při tom dává záruku, že nemohou vzniknout nosokomiální infekce.¹³ Před tím jsme viděli i ústav léčebné výživy: zásadu mají – každý nemocný má mít individuální výživu. Proto ve všech nemocnicích zařizují kuchyně na jednotku 200 lůžek, centrální zůstává pro hrubé zpracování potravin. Při tom všechny vědecké zásady jsou převáděny v praxi po celém Svazu. U ústavu mají kliniku, kde léčí i takové nemoci jako hypertenze¹⁴ jen dietou!

Milá, drahá moje mamko, z rozhovorů s Tebou, které jsou pro mě vždycky chvílemi, na které se dlouho těším, vidím, že se Ti zdá, že málo píšu. Ale program je tak plný, že sednout si v klidu a porozprávět s Tebou – je tak těžko najít klidné chvílky. Ale už nás tak málo – maličko dělí od toho, že budeme spolu, vykročíme pevně. I svoji celou práci si musíme zaplánovat v souvislosti s ostatním životem [?], vždyť není možno udělat všechno to, co je třeba, budeme-li se ubíjet a rozptylovat proto, že jsme si neupravili svoji práci. Mysli i Ty o tom, jak vše uděláme, vždyť nás čeká tolik krásné a radostné práce, ale i dost bojů – na to všechno se spolu musíme připravit. Mám takový pocit tady – *tolik* můžeme dokázat! – Ale i tak *málo* ještě uděláno! Moje malá, drahá, milá – spolu a s naším kolektivem uděláme všechno, v radosti, krásě, s našimi malými zlatými dětmi! Jak se už na Vás těším, hladím Vás a tisknu se k vám.

Posílám Vám pusy všem a Tobě zvlášť, moje milá!

Tvůj Ivan

Výběrová anotovaná bibliografie zaměstnanců ústavu*

Marie **Bahenská**, *Žena v medicíně: Anna Bayerová*. In: Pavla Vošahlíková – Jiří Martínek a kol. (ed.), *Cesty k samostatnosti. Portréty žen v éře modernizace*, Praha 2010, 70–90.

Druhá polovina 19. a první polovina 20. století přináší významné změny ve všech oblastech veřejného života i v domácím prostředí. Cílem této monografie bylo představit způsob, jakým se s proměnami doby vyrovnávaly ženy, a to na základě individuálních životních příběhů. Kniha se zaměřuje na uplatnění žen v kultuře, politice a veřejné činnosti, vědě i v dalších oblastech, vyhrazených dříve takřka výhradně mužům. Významnou měrou k ženské emancipaci přispěly ženy-lékařky. Studentky medicíny patřily k první generaci našich vysokoškoláček, ale už mnohem dříve, než jim byly otevřeny brány škol domácích, odcházely studovat do zahraničí. Jednou z prvních byla Anna Bayerová, jejíž osud dokazuje, že získání nezbytné kvalifikace ještě neznamenalo možnost uplatnění v dané profesi.

Marie **Bahenská** – Libuše Heczková – Dana Musilová, *Ženy na stráž! České feministické myšlení 19. a 20. století*, Praha 2010.

Název knihy, která má ambici být příspěvkem k poznání feministického myšlení v českých zemích v 19. a 20. století, je inspirován článkem spisovatelky, političky a aktivistky Boženy Vikové-Kunětické. Její zvolení poslankyní českého zemského sněmu v roce 1912

vyvolalo ve své době velký ohlas v celé Evropě a vystavilo „vysvědčení“ soudobému ženskému hnutí. Byla to příležitost k bilancování více než půlstoletí trvajících cest od prvního ženského spolku k sociálnímu hnutí, které si vytklo za svůj cíl vybojovat pro ženy stejná práva, jakými disponovali muži. Kolektivní boj za emancipaci a za rovná práva žen však nebyl možný

bez teoretického a ideologického zázemí, které ovšem mnohdy poskytovali muži. Zmiňovat v této souvislosti Vojtu Náprstka a zejména Tomáše Garrigua Masaryka je sice takřka zbytečné, nicméně zásadní. Nutí nás totiž k hledání kořenů feministického myšlení v českých zemích, jeho osobností a proměn v kontextu vývoje moderní společnosti. Cílem této publikace je zmapovat pomocí vybraných dokumentů vývoj feministického myšlení v českých zemích od

poloviny 19. do poloviny 20. století. Vybrané dokumenty reprezentují jednotlivé etapy vývoje feministického myšlení, jeho osobnosti a v neposlední řadě dobový a sociální kontext jejich vzniku. Texty zařazené do této knihy představují reflexi základních paradigmat ženského hnutí v českých zemích: mateřství, vzdělávání a (placené) práce.

Jan **Bílek** – Vlasta **Quagliatová** (ed.), *Výběrová edice vzájemné korespondence Emanuela Chalupného a Karla Kramáře*. In: *Moderní dějiny – Suplementum 2* (2009). Karel Kramář (1860–1937): život a dílo, 367–383.

Výběrová kritická edice seznamuje se vzájemnou osobní korespondencí Karla Kramáře a Emanuela Chalupného (1879–1958), advokáta v Táboře, literárního historika a významného českého sociologa. Rozsahem nevelký soubor epistolografického materiálu, navíc nedochovaný v úplnosti, byl shromážděn s využitím archivních fondů obou původců. Výběr z Kramářova listáře se zaměřil na rok 1917, kdy sporadické vzájemné písemné kontakty obou mužů ožily a dokumentují významnou kapitolu Kramářova veřejného působení. Poukazují na jeho angažovanost ve vedení redakce deníku *Národních listů* a dále na vzrůst Kramářovy politické autority a společenského uznání, k němuž se v době předválečné coby předseda mladočeské strany vypracoval a které posílily útrapy, jimiž byl za války stížen.

Daniela **Brádlarová** – Jan **Hálek**, *Jihoslovanský výbor, Slovinci a Milada Paulová*. In: Jure Gašparič – Eduard Kubů – Žarko Lazarević – Jiří Šouša (ed.), *Češi a Slovinci v moderní době. Politika – společnost – hospodářství – kultura*, Praha – Ljubljana 2010, 117–132.

Studie přibližuje počátky historického bádání zabývajícího se jihoslovanským odbojem, s přihlédnutím k úloze Slovinců, v době první světové války, ve světle historického díla Milady Paulové, první české profesorky všeobecných dějin východní Evropy a Balkánského poloostrova na FF UK v Praze.

Pavel **Brodský**, *Dějiny dochování a restaurování Jenského kodexu (The history of the preservation and restoration of the Jena Codex); Bibliografie k Jenskému kodexu (Bibliography)*. In: Kamil Boldan – Pavel Brodský – Michal Dragoun – Ivan Hlaváček – Milada Homolková – Petra Mutlová – Milada Studničková – Karel Stejskal – František Šmahel – Miloš Vlk, *Jenský kodex. Komentář*, Praha 2009 (vyšlo 2010).

Faksimilované vydání Jenského kodexu je ojedinělým výkonem české mediivistiky, plně srovnatelným s nejlepšími zahraničními pracemi tohoto typu. Rozsáhlý komentářový svazek, na němž se podílela řada odborníků různých oborů, přibližuje tuto významnou památku z nejrůznějších aspektů, a stává se tak spolehlivým východiskem dalšího bádání.

Pavel **Brodský**, *K významu drolerii ve středověkých rukopisech*, Studie o rukopisech XXXIX (2009), 279–286.

Studie se zabývá drolerii, tj. drobnými figurálními obrázky v bordurách středověkých rukopisů. Oproti dosavadním názorům, hledajícím v těchto vyobrazeních žertovné či žánrové významy, se snaží dokázat, že jejich základní význam je hluboce symbolický a teologický.

Eva **Broklová**, *Srovnání demokratických ústav ČSR, Německa a Rakouska*. In: *Československá ústava 1920. Devadesát let poté*. Sborník textů 83/2010, Praha 2010, 11–22.

Demokratické ústavy tří střeoevropských států se odlišovaly strukturou demokratických institucí a aplikací ustanovení ústav v praktickém životě. Všechny tyto rozdíly byly závislé na politické kultuře, jež tvořila podmínky pro ztroskotání demokracie. Rozdílly se týkaly uznání demokratické republiky, parlamentarismu, postavení prezidenta, listiny svobod, občanských práv a svobod, veřejné správy a menšinových ustanovení. Převažující demokratická politická kultura v ČSR umožnila zachování demokratického systému, dokud nebyl narušen zásahem zvenčí.

Eva **Broklová**, *Státníci v parlamentních demokraciích Československa, Německa a Rakouska po první světové válce*. In: Lucie Kostřbová – Jana Malínská a kol. (ed.), *České křižovatky evropských dějin. 1918 – Model komplexního transformačního procesu?*, Praha 2010, 77–91.

Ve srovnání charakteristik státníků tří střeoevropských států, se představitelé československé demokracie jeví jako charismatické typy vůdcovské demokracie, kteří sehráli významnou roli v budování struktury demokratického systému, nalézání konsenzu společnosti a spojování politiky s mravností. Přispěli spolu s dalšími demokratickými politiky k vytvoření a udržení úspěšné demokracie. Ve výmarském Německu demokratický systém vzhledem k osobnostem dvou prezidentů vykazuje znaky typu přecházejícího od vůdce, jehož vláda byla založena na moci politické strany, k maršálovi v čele státu, jehož obyvatelstvo chápalo jako představitele kompromisu mezi starým a nuceným „systémem“. Rakouští politikové pak byli vesměs představiteli, jejichž posta-

vení bylo legitimováno mocí politických stran, jež představovali. Němečtí ani rakouští státníci nebyli demokraty ani v teorii, ani v praxi. Role, kterou sehráli, nemohla pozitivně ovlivnit demokratické systémy, do nichž byli vrženi okolnostmi po první světové válce.

Vratislav **Doubek**, *Karel Kramář mezi národem a politickou stranou*. In: *Moderní dějiny – Supplementum 2* (2009). Karel Kramář (1860–1937): život a dílo, 670–679.

Karel Kramář, politik, vůdce strany a československý státník, byl jednou z nejvýznamnějších politických osobností české liberálně-nacionální orientace. Jako politik vstoupil do veřejné sféry v době, kdy byla tato orientace vyčerpána. Studie se pokouší ukázat Kramářovo neúspěšné úsilí prosazovat národní myšlenku jako jednotící sílu a současně základ politické koncepce strany na přelomu 19. a 20. století. Text tak analyzuje Karla Kramáře jako energického politika zastaralé koncepce.

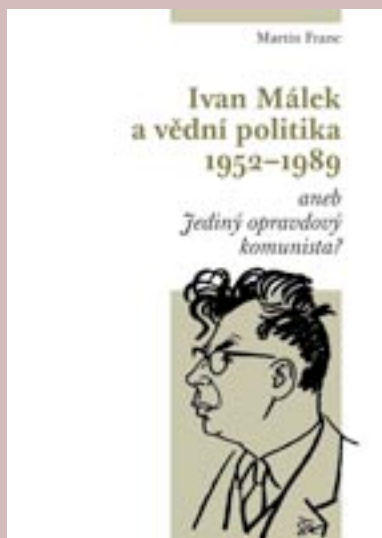
Martin **Franc**, *Úderná skupina? Výprava českých lékařů a přírodovědců do SSSR v roce 1950 ve světle dopisů Ivana Málka*, Praha 2009 (vyšlo 2010).

Knihla se zabývá otázkou sověti-zace (v dobové terminologii „přebírání sovětských zkušeností“) v oblasti lékařských a přírodních věd na přelomu 40. a 50. let 20. století. Jádro práce vedle důkladné úvodní studie tvoří edice dopisů mikrobiologa Ivana Málka (1909–1994) jeho ženě, mikrobioložce Jindře Málkové (1914–1954), které posílal v roce 1950 ze stáže v SSSR. Právě tato stáž, které se zúčastnilo celkem 24 českých lékařů a přírodovědců, je v práci vnímána jako přelomový okamžik pro sovětizaci české vědy v daných oblastech. Publikaci doplňuje edice zápisu diskuse mezi Trofimem Děnisovičem Lysenkem a českými a slovenskými vědci v rámci stáže a edice projevu Ivana

Málka před prezidentem Akademie lékařských věd SSSR při loučení celé skupiny českých a slovenských vědců se sovětskými představiteli.

Martin **Franc**. *Ivan Málek a vědní politika 1952–1989 aneb Jediný opravdový komunista?* Praha 2010.

Mikrobiolog Ivan Málek patřil mezi nejvýznamnější představitele ČSAV v 50. a 60. letech 20. století a podílel se výrazným způsobem na formulování vědní politiky v Československu. Kniha rozebírá jeho názory na vědní politiku v Československu v letech 1952–1989 a zároveň se zabývá jeho postavením v celém systému řízení vědy. V této souvislosti se monografie dotýká

mnoha dobových klíčových otázek vědní politiky jako např. postavení Československé akademie věd či osvětové Socialistické akademie nebo dobových názorů např. na problematiku výchovy nových vědeckých pracovníků či vztahu základního a aplikovaného výzkumu.

Dagmar **Hájková** – Nancy Wingfield, *Czech(-oslovak) National Commemorations during the Interwar Period: Tomáš G. Masaryk and the Battle of White Mountain Avenged*, *Acta Historiae* 18 (2010), 425–452.

Studie přibližuje proces utváření „československé“ národní identity pomocí nových oslav a svátků.

Na podkladě archivních zdrojů, dobové literatury i tisku je analyzována především česká rétorika spojená s těmito svátky a obecně s novým státem. Svátky a oslavy nebyly akceptovány všemi obyvateli Československa. Příspěvek ukazuje rozdílnost přístupů ke komemoraci, a to především u Němců, Maďarů, ale také komunistů a některých Slováků.

Marta **Hradilová**, *Výpovědní hodnota katalogů knihovny českokrumlovského konventu minoritů*, *Opera romanica* 11 (K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven – „Jazyk a řeč knihy“), České Budějovice 2009, 395–403.

Autorka se v příspěvku zabývá knižními katalogy, které jsou důležitým pramenem pro dějiny knihoven. Z knihovny minoritů v Českém Krumlově je dochován nejstarší inventář již z roku 1502, knihovna v té době obsahovala přibližně 190 svazků rukopisů a prvotisků. Knižní katalogy jsou dochovány z 18. století (první z doby kolem poloviny století, druhý, dosud v literatuře neznámý, z roku 1787) a z roku 1829. V příspěvku jsou jednotlivé katalogy vzájemně srovnávány, zejména pak způsob katalogizace rukopisů.

Milena **Josefovičová**, *Z Československé akademie věd do exilu. I. Rozhovor s Břetislavem Friedrichem vedla Milena Josefovičová*, *Dějiny věd a techniky* XLIII /4 (2010), 263–286.

Fyzikální chemik Břetislav Friedrich (*1953) nastoupil v roce 1978 jako aspirant do Ústavu fyzikální chemie a elektrochemie J. Heyrovského ČSAV, kde v roce 1981 získal titul CSc. Rok 1982 strávil na studijním pobytu na University of Utah v USA a po návratu se vrátil na své původní působiště. V roce 1985 získal stipendium nadace Alexandra von Humboldta a začal pracovat v Max-Planck-Institut für Strömungsforschung v Göttin-

gen v SRN. V roce 1987 obdržel pozvání na Harvardovu univerzitu, kde zůstal dalších 16 let. V roce 1995 se mohl v Praze habilitovat na Matematicko-fyzikální fakultě UK. V roce 2003 se přesunul z USA na nově ustavenou sekci molekulové fyziky ve Fritz-Haber-Institutu MPG v Berlíně. V roce 2006 byl jmenován profesorem Technické univerzity v Berlíně. Zajímá se také o dějiny fyziky a podílel se například na projektu o vzniku a vývoji kvantové mechaniky.

V publikovaném rozhovoru mohl B. Friedrich zpřesnit, doplnit či pozměnit některé své původní formulace nejen po formální, ale i po obsahové stránce. I když rozhovor vznikl podle metody oral history, nebyla v tomto případě pro publikování prioritní autenticita pořízeného záznamu, ale vlastní obsah sdělení a průběh vylíčených událostí.

Milena **Josefovičová**, *Architekti, architektura a architektonická teorie 1938–1945*. In: Dagmar Magincová, Martin Paleček, Václav Víška (ed.), *Protektorát v sociokulturních souvislostech*, Hradec Králové 2010, 133–167.

Období Protektorátu Čechy a Morava podrobilo české umění a celou českou kulturu mimořádné zkoušce spočívající v mnohostranném, především politickém a ideologickém tlaku, v některých případech však ústící v přímé existenční ohrožení. Pod tímto tlakem se rovněž vyostřeně projevil některé charakteristiky české moderní kultury. Konference pořádaná Univerzitou Hradec Králové byla zaměřena na tři tematické oblasti přinášející do diskuse o charakteru kultury v protektorátu nové podněty a otázky: rozpolcené umění; patos odporu a alibismus sebeobětování, ideologické rámce výzkumu. Většinou se literatura o protektorátním kulturním životě zabývá literaturou, divadlem, filmem nebo výtvarným uměním, architektura nebývá zmi-

ňována. I když architekti nemohli realizovat kvůli stavební uzávěře své návrhy, a omezili tudíž i projektování, období 1939–1945 tvoří ve vývoji moderní architektury u nás zásadní předěl. Věnovali se totiž ve zvýšené míře teoretické práci a bilancování dosavadního vývoje moderní architektury za posledních 40 let, do roku 1942 publikovali hojně v jediném zachovaném časopisu *Architektura*. Mnohé zásadní diskuse probíhaly na poloilegálních schůzích. Jednou z nejvýznamnějších oficiálních akcí se stala výstava *Za novou architekturu* uspořádaná v roce 1940 v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Dodnes se zachovala zahradní úprava, která tehdy vznikla jako výstavní exponát. S výstavou vznikala i bilanční kniha *Katechismus moderní architektury*, ale k jejímu vydání nakonec nedošlo. Mladí levicově orientovaní architekti se během okupace teoreticky připravovali na nové státem garantované sociální zaměření architektury a změny stavebního odvětví v socialistickém duchu.

Hana Kábová, *Osobnost Ljudevita Pivka v kontextu československo-slovinských vztahů (1900–1937)*. In: Jure Gašparič – Eduard Kubů – Žarko Lazarević – Jiří Šouša (ed.), *Češi a Slovinci v moderní době. Politika – společnost – hospodářství – kultura*, Praha – Ljubljana 2010, 273–286.

Slovinec Ljudevit Pivko (1880–1937) se s českým prostředím seznámil za svých vysokoškolských studií slavistiky a germanistiky na pražské univerzitě (1900/1901, 1902/1903). Od r. 1906 působil jako pedagog na učitelském ústavu v Mariboru. Oženil se s Českou Ludmilou Mužíkovou. Pod vlivem Masarykovy koncepce drobné práce se věnoval soustavně kulturní činnosti, aby povznesl život slovinské menšiny v rodném kraji. Významné místo v dějinách československo-jihoslovanských vztahů

získal za první světové války, kdy se jako důstojník rakouské armády pokusil v září 1917 s Čechy a Jihoslovany svého oddílu o průlom rakouské fronty u Carzana. Akce se nezdařila, ale Pivko se svými vojáky přešel do Itálie. Stál tam u počátků československých legií, do 1. 7. 1918 byl velitelem československých výzvědných rot VI. italské armády, pak velitelem jihoslovanského oddílu dobrovolníků. Jeho pročeskoslovenskou činnost za války oceňovali mj. T. G. Masaryk a M. R. Štefánik. L. Pivko napsal literárně i historicky cenné paměti, které v letech 1924–1926 vyšly rovněž v českém překladu jeho švagra, historika Františka Roubíka pod názvem *Proti Rakousku*. Po válce Pivko působil až do své předčasné smrti nadále jako pedagog, politik, literát a kulturní pracovník na poli československo-jihoslovanské vzájemnosti (mj. jako neúnavný šířitel sokolských zásad). V meziválečném období patřil k nejznámějším Slovincům v českých zemích, ale po r. 1948 se povědomí o něm ztrácelo.

Hana Kábová, *Mikuláš Vladimír Desfours-Walderode a Josef Vítězslav Šimák*. In: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. Z Českého ráje a Podkrkonoší, 2009, Supplementum 13, 69–76.

Mikuláš Vladimír Desfours-Walderode (1877–1941), držitel fideikomisu Hrubý Rohozec-Smržovka, je známý též jako historik a sběratel. Od mládí se zajímal o rodovou historii, genealogii a památky. Zasloužil se, za přispění jabloneckého archiváře Karla Fischera (1871–1934), o uspořádání rodinného archivu Desfourů. R. 1921 získal na Německé univerzitě v Praze doktorát za disertační práci *Beiträge zu einer Biographie des Grafen Anton Friedrich Mittrowsky, 1770–1842*. Za vydatné pomoci svého zámeckého kaplana, vlastivědného badatele Jana Křtitele Hájka (1863–1937) se věnoval genealogickým studiím. Z českých historiků si

vážil především Jaroslava Golla, s nímž se sblížil v letech 1917–1918, kdy byli oba členy panské sněmovny. Ve 20. a 30. letech 20. století se marně snažil uchovat své statky nedotčené pozemkovou reformou, ač mu pomáhali mj. jeho přátelé historici Josef Pekař (1870–1937) a především Josef Vítězslav Šimák (1870–1941), kterého respektoval jako památkáře a historika.

Helena Kokešová, *Das Mäzenatentum Eduard Alberts*. In: Milan Hlavačka – Magdaléna Pokorná – Tomáš W. Pavlíček (ed.), *Collective and Individual Patronage and the Culture of Public Donation in Civil Society in 19th and 20th Centuries in Central Europe*, Praha 2010, 425–454.

Autorka líčí nejprve životní dráhu Eduarda Alberta, lékaře, chirurga, vysokoškolského učitele, badatele, překladatele, mecenáše a pročeského lobbisty. Dále podrobně popisuje jeho mecenášství v oblasti české literatury, vědy a výtvarného umění. Vedle přímých finančních podpor jednotlivcům Albert investoval značné částky do vydávání prací o české literatuře, historii a do překladů české poezie do němčiny. Velmi mnoho udělal také pro své rodné město Žamberk. Nezapomněl ale ani na ty, kteří mu pomáhali na cestě vzhůru – na své učitele na vídeňské univerzitě C. v. Rokitsanského, J. Škodu a J. v. Dumreichera; zaplatil jejich busy umístěné v arkádách vídeňské univerzity. Na závěr autorka analyzuje vztah Alberta k České akademii věd a umění. I přes svůj značně rezervovaný postoj jí daroval řadu knih a vydal jejím prostřednictvím dvě odborné práce.

Helena Kokešová, *Literární tvorba – činnost vhodná pro ženy. Tereza Svatová a Kateřina Thomová*. In: Pavla Vošahlíková – Jiří Martínek (ed.), *Cesty k samostatnosti. Portréty žen v éře modernizace*, Praha 2010, 27–61.

Literární činnost žen byla oceňována českou společností poměrně příznivě, a to i v případech méně známých nebo příležitostných spisovatelek, ke kterým patřily sestry lékaře Eduarda Alberta Tereza Svatová a Kateřina Thomová. Vřelý vztah známého chirurga k sestřím i k jejich práci dokládá výlučné postavení literární činnosti mezi jinými profesionálními ženskými aktivitami. Albert jako zásadní odpůrce ženského vysokoškolského studia, zejména medicíny, neváhal hledat protekci k přeložení manželů své sestry s odůvodněním, že v živějším prostředí bude schopna psát kvalitnější literaturu.

Ota **Konrád**, *Ex Germania lux? Die Zusammenarbeit zwischen der Nord- und Ostdeutschen Forschungsgemeinschaft und der Deutschen Universität Prag 1935–1938*, *Bohemia* 50 (2010) H. 2, 273–300.

Článek se zabývá spoluprací mezi Nord- und Ostdeutsche Forschungsgemeinschaft a Německou univerzitou v Praze ve 30. letech 20. století. Odhaluje na konkrétních příkladech strategie, které říšsko-německým institucím umožňovaly nejenom získávat informace ze zahraničí, ale i působit na postoje představitelů intelektuálních elit „zahraničních Němců“ a ovlivňovat pojetí vědeckého výzkumu v Československu. Tyto aktivity se na Německé univerzitě v Praze setkávaly ve druhé polovině 30. let převážně s kladnou odezvou. Někteří z profesorů dlouhodobě sdíleli vypjatý nacionalismus, antisemitismus a odpor k československému státu. Pro řadu dalších byla podpora i zájem ze strany říše přijatelnější o to více, oč méně byl československý stát v době hospodářské krize ochoten a schopen finančně podporovat vědecký výzkum. Významnou roli však hrál i kariérismus typický pro univerzitní prostředí. Hlavním cílem článku je proto na základě těchto rozsáhlých kontaktů mezi Německou univerzitou v Praze

a říšskoněmeckými institucemi osvětlit pozadí příklonu velké části učitelského sboru k nacionálně socialistické ideologii po roce 1938.

Lucie **Kostrbová**, *Vrchlický – Sova – Březina. Kontexty Eisnerovy první knihy překladů*. In: Veronika Dudková – Kristina Kaiserová – Václav Petrbock (ed.), *Na rozhraní kultur. Případ Paul/Pavel Eisner*, Ústí nad Labem 2009, 53–68.

Studie zkoumá Eisnerovy válečné překlady soustředěné v *Tschechische Anthologie* (1917) jako určitou interpretaci české moderní lyriky ovlivněnou jak českou a německou literární kritikou a vědou, tak předchozí překladatelskou tradicí a pojetím Rakouska Hugo von Hofmannsthal. Překlad a kulturní prostředkování jsou rovněž nahlíženy jako cílené hledání a vytváření prostoru židovského autora mezi dvěma etniky.

Miroslav **Kunštát**, *Kirche in der Tschechoslowakei 1948–1989: Dissens und Koexistenz, konkurrierende Loyalitäten*. In: Volker Zimmermann – Peter Haslinger – Tomáš Nigrin (ed.), *Loyalitäten im Staatssozialismus. DDR, Tschechoslowakei, Polen, Marburg* 2010, 281–304.

Koncept výzkumu loajalit, doposud jen zřídka aplikovaný i v soudobých dějinách, je v autorově studii použit i pro státně-socialistickou diktaturu let 1948–1989, a to v segmentu soudobých církevních a náboženských dějin. Erozi a transformaci starých loajalit, resp. tvorbu loajalit nových dokládá na konkrétních příkladech z prostředí nejdůležitějších českých křesťanských církví (římskokatolická, československá evangelická a československá husitská), na mikroúrovni pak analyzou postojů a reakcí v konkrétním církevním prostředí (zde v Československé církvi evangelické) na zveřejnění základního dokumentu Charty 77 v lednu 1977.

Miroslav **Kunštát**, *V siločarách nové střední Evropy. Koncepce a tvorba zahraniční politiky Slovenské republiky v prvním desetiletí její existence*, *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy* 19. a 20. století, 2/2 (2010), 82–116.

Studie se zabývá historickými determinantami, koncepty a praktickým prováděním zahraniční politiky Slovenské republiky v prvním desetiletí její existence (od vzniku v r. 1993 až po vstup Slovenska do NATO a EU v r. 2004). Autor zkoumá vnější i vnitřní faktory, které formovaly slovenskou zahraniční politiku jakožto specifickou „transformační zahraniční politiku“. Ta již na konci sledovaného období vykazovala stabilnější charakteristiky, zakládající i pro futuro (v duchu konstruktivistických teorií mezinárodních vztahů) svébytnou slovenskou zahraničně-politickou identitu, resp. zahraničně-politickou kulturu.

Jana **Malínská**, *Die tschechischen Frauenvereine in Böhmen und ihre Finanzierungsquellen (Fallstudie)*. In: Milan Hlavačka (ed.), *Collective and Individual Patronage and the Culture of Public Donation in Civil Society in 19th and 20th Century in the Central Europe*, Praha 2010, 479–505.

Obnovení parlamentarismu a konstitucionalismu na počátku 60. let 19. století umožnilo v habsburské monarchii postupnou liberalizaci politických a ekonomických poměrů. V roce 1890 založila Eliška Krásnohorská klasické dívčí gymnázium, jež bylo spravováno Spolkem pro ženské studium Minerva. Soukromou dívčí střední školu finančně podporovaly Rada Královského hlavního města Prahy, Zemský výbor českého zemského sněmu, členové spolku Minerva a dalších, především ženských organizací, finanční instituce, průmyslové podniky, soukromé osoby atd. Veřejná činnost českých žen, zvláště v oblasti vzdělává-

ní, zásadním způsobem ovlivnila proces demokratizace české společnosti a přispěla též k postupné realizaci zrovnoprávnění žen s muži.

Jana **Malínská**, *Národní a demokratický aspekt v českém ženském hnutí*. In: Lucie Kostrbová – Jana Malínská (ed.), *České křižovatky evropských dějin. 1918: Model komplexního transformačního procesu?*, Praha 2010, 153–168.

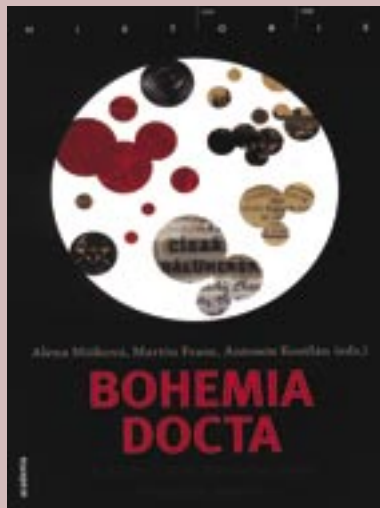
Obnovení konstitucionalismu a parlamentarismu začátkem 60. let 19. století přineslo změnu politických poměrů, včetně modernizace spolkové legislativy. S rozvojem liberalismu souvisely i začátky cíleně rozvíjeného, organizovaného českého občanského ženského hnutí (především výrobních a vzdělávacích spolků). Příspěvek poukazuje na významné aktivity pokrokově orientovaného českého ženského hnutí, jež pozitivně ovlivnily postavení žen v rodině i ve společnosti.

Alena **Míšková**, *Die Universität und das deutsch-tschechische Verhältnis in den 30-er und 1940er Jahren*. In: *Die Prager Universität Karls IV.*, Potsdam 2010, 202–228.

Studie je součástí práce mezinárodního kolektivu o dějinách Karlovy univerzity v Praze. Soustřeďuje se na dějiny Německé univerzity ve 30. a 40. letech 20. století. Je určena širšímu německému publiku.

Alena **Míšková** – Martin **Franc** – Antonín **Kostlán** (ed.), *Bohemia docta. K historickým kořenům vědy v českých zemích*, Praha 2010.

Publikace mapuje celkový vývoj české mimouniverzitní vědy od počátků v humanistických učených společnostech až po transformaci Československé akademie věd na Akademii věd ČR. Tým zkušených autorů poutavě a zasvěceně přibližuje dějiny tak významných vědeckých institucí, jako byla např. Královská česká společnost nauk, Česká akademie věd a umění, Ma-

sarykova akademie práce a v poválečném období dominantní Československá akademie věd. Opomenuty nejsou ani vědecké instituce Němců z českých zemí. Vedle toho obsahuje kniha i průřezové kapitoly věnované vývoji vědy v 19. a 20. století. Čtenáři se tak nabízejí možnost poznat zajímavé i dramatické peripetie jedinečného příběhu české vědy, která musela tolikrát zápasit o svoji pozici a uznání. Součástí bohatě ilustrované publikace jsou také biografické medailony osobností, které českou vědu v minulosti ovlivnily nejvýrazněji.

Jan **Rychlík** – Vladimír **Penčev**, *Istorijska na Čechija*, Sofia 2010.

První bulharsky psaná a v Bulharsku vydaná syntéza českých dějin.

Josef **Tomeš**, *Cestami novodobé české biografické encyklopedistiky*. In: Marie Makariusová – Pavla Vošahlíková (ed.), *Metodické problémy moderní biografistiky*, Praha 2010, 68–77.

Stať tvoří součást syntetické práce k problematice soudobé biografistiky. Přehledně shrnuje vývoj české biografické lexikografie od konce 19. století po naši přítomnost. Sleduje, jak se v různých dobách projevovala v původních českých univerzálních encyklopediích, ve specializovaných lexikonech a biografických slovnících různého záběru, a připomíná nejdůležitější knižní tituly z tohoto okruhu. Blíže se zastavuje u mezery, kterou v české biografické encyklopedistice způsobilo téměř půlstoletí totalitních režimů v letech 1939–1989, nacistické okupace a posléze komunistické vlády, a u snah o její překonání po listopadu 1989, završených na prahu 21. století projektem *Biografického slovníku českých zemí* a jeho postupnou realizací.

Marie **Tošnerová**, *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*, Praha 2010.

Publikace se zabývá problematikou raně novověkých kronik českých měst s důrazem na předbělohorskou dobu. První část tvoří charakteristika širších souvislostí vzniku těchto narativních pramenů, včetně jejich typologie a metodiky přístupu k jejich studiu. Stěžejní kapitola je věnována momentům vzniku městských kronik, metodám práce předbělohorských historiků, podobě textů a jejich recepci. Druhou část představuje komentovaný soupis kronikářských prací z předbělohorských českých měst, včetně dochovaných opisů. Ve městech, kde na tradici předbělohorského kronikářství navazovala literární činnost tohoto druhu v 17. a 18. století, jsou pak struč-

ně zaznamenána i tato díla. Práci uzavírá seznam vydaných pramenů a literatury spolu s rejstříky.

Richard **Vašek**, *Antonín Kalina. Příspěvek k portrétu českého politika a diplomata*, Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století 1/2 (2009), 63–90.

Studie přibližuje osobnost Antonína Kaliny, politika a diplomata, dlouholetého poslance českého zemského sněmu a říšské rady za Českou stranu státoprávně pokrokovou. Text v přehledu shrnuje jeho činnost předválečnou a válečnou, bližší pozornost je však věnována i jeho působení poválečnému, které není natolik známé. Jelikož nejvýznamnější část Kalinovy politické kariéry spočívala v jeho působení poslaneckém, je v úvodní části studie načrtnuto působení České strany státoprávně pokrokové v letech 1908–1918. Stručně jsou též připomenuty další stranické osobnosti, především Kalinovi parlamentní kolegové. V druhé části příspěvku je podrobněji pojednáno o Kalinově působení po roce 1918, kdy se stal prvním československým vyslancem v Jugoslávii.

Richard **Vašek** – Jan **Rychlík** (ed.), *Formování moderních národů ve střední a východní Evropě v 19. a 20. století*, Praha – Sofie 2010.

Publikace vznikla v rámci spolupráce mezi Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR a Ústavem pro balkanistiku Bulharské akademie věd. Sborník obsahuje příspěvky bulharských a českých autorů, zaměřené především na problematiku vzniku a upevnění národní identity a s tím spojený proces formování národních států ve střední Evropě a na Balkáně v 19. a 20. století. Studie jsou publikovány v bulharštině, angličtině a češtině. Publikace se v širokém záběru věnuje různým aspektům

složitého a mnohvrstevného utváření národních identit, zvláště vlivům politickým, jazykovým, kulturním a náboženským.

Luboš **Velek**, *Die Idee des allgemeinen Wahlrechts im politischen Lager der tschechischen Liberalen 1861–1914*. In: Thomas Simon (ed.), *Hundert Jahre allgemeines und gleiches Wahlrecht in Österreich. Modernes Wahlrecht unter den Bedingungen eines Vielvölkerstaates*, Frankfurt am Main 2010, 213–254.

Studie podrobně sleduje vývoj postojů hlavních českých liberálních stran k otázce zavedení všeobecného volebního práva. Analyzováno bylo zejména prostředí Národní strany (staročeši) a Národní strany svobodomyšlné (mladoče-

ši), a to jak na základě oficiálních programů jmenovaných stran, tak interních zpráv a názorů obsažených v korespondenci a denících vůdčích politiků. Výsledek analýzy odkryl výrazně ambivalentní vztah (zejm. mladočechů) k myšlence rychlého zavedení všeobecného, rovného a přímého volebního práva a současně ukázal silnou závislost mladočeské podpory tomuto demokratickému institutu na dalších s problémem volebního práva jen vzdáleně souvisejících politických otázkách (např. zrovnoprávnění Slovanů v politickém systému monarchie).

Luboš **Velek**, *Spolupráce českých a jihoslovanských poslanců v Poslanecké sněmovně Říšské rady 1891–1897*. In: Jure Gašparič – Eduard Kubů – Žarko Lazarević – Jiří Šouša (ed.), *Češi a Slovinci v moderní době. Politika – společnost – hospodářství – kultura*, Praha – Ljubljana 2010, 69–95.

Studie na základě tisku, korespondence a zejména dosud nevyužitých protokolů mladočeského poslaneckého klubu na říšské radě sleduje šestiletí mimořádně intenzivní spolupráce českých, slovinských a chorvatských politických elit na půdě vídeňské říšské rady. Úzká spolupráce v prostředí radikální opozice tehdy vyvrcholila v dočasnou integraci chorvatských a slovinských poslanců do mladočeského poslaneckého klubu, což v prostředí českých politických stran představuje výjimečný moment. Zároveň se podařilo zjistit, že podobně silná integrace měla své světonázorové a jazykové limity.

Ediční řady a časopisy

Práce z Archivu Akademie věd. Řada B.

V loňském roce (s vročením 2009) vyšel svazek č. 19, a to práce Martina France *Úderná skupina? Výprava českých lékařů a přírodovědců do SSSR v roce 1950 ve světle dopisů Ivana Málka*.

Práce z dějin Akademie věd 1/2010

První číslo roku 2010 bylo věnováno dějinám Historického klubu a osudům jeho někdejšího předsedy Jaroslava Werstadta. Úvod k číslu a zhodnocení významu Historického klubu sestavil Bohumil Jiroušek. Dále byly otištěny edice připravené Karolem Bílkem a Hanou Kábovou (František Kunar: Historik Jaroslav Werstadt; Vzájemná korespondence Jaroslava Werstadta a Jiřího Špěta), studie dlouholetého tajemníka Historického

kého klubu Jiřího Špěta (Historický klub za starostování Jaroslava Werstadta) a vzpomínka Zdeňka Pousty (Vzpomínka na Historický klub a Jaroslava Werstadta).

Z nově zpracovávaných fondů představila Milena Josefovičová Sudetoněmecký vlastivědný ústav v Liberci 1925–1945 a sbírku Sudetoněmecký archiv. V aktualitách týkajících se „archivářské“ tematiky byla připomenuta mj. zajímavá konference Městské archivy a městští archiváři včera, dnes a zítra.

Práce z dějin Akademie věd 2/2010

Studie Pavla Urbáška (Peripetie třídně politických prověrek na Univerzitě Palackého v Olomouci) a autorské dvojice Petr Cajthaml – Marek Ďurčanský (Dobové souvislosti a ohlas prověrek politické a třídní spolehlivosti v roce 1958 na Univerzitě Karlově) publikované ve

druhém čísle časopisu vycházely ze semináře věnovaného politickým prověrkám na univerzitách a v akademických ústavech v 50. a 60. letech 20. století. Tematicky odlišnou, ale neméně zajímavou edici připravily Ludmila Hlaváčková a Hana Mášová (Z paměti prof. MUDr. Emericha Poláka, DrSc.).

Cennou součástí tohoto čísla je výběrová bibliografie Zdeňka Šolleho z let 1947–2009, kterou zpracovala Eva Vondráčková ve spolupráci s Hanou Kábovou. Tradiční rubriku Archivní fondy reprezentuje článek, v němž Daniela Brádlarová přiblížila fungování elektronické spisové služby v AV ČR.

Střed / Centre 1/2010

V prvním čísle ročníku 2010, věnovaném tématu „Čas Moderny. Literatura a kultura období fin de siècle“, publikovali Jiří Brabec

(Česká moderna), Primus-Heinz Kucher (Nervositäten, Fremdheiten und Wahrnehmungen des „Anderen“. Anmerkungen zur „Wiener Moderne“), Stefan Simonek (Ivan Franko jako spolupracovník týdeníku Die Zeit), Peter Sprengel, („Für Wien existiere ich litterarisch noch gar nicht.“ Der Berliner Kritiker Leo Berg und die Presse der Donaumetropole), Libuše Heczková (Zneužívá ženská síla. Poznámky k textům Laury Marholmové a Ellen Keyové v časopise Die Zeit a některým souvislostem s českým prostředím) a Michal Topor (Problém moře: k (italskému) Údělu Karla Bačkovského (1878–1901)). Ulrich Herbert se ve svém diskusním příspěvku věnoval problému „Evropa v době vrcholné modernity. Úvahy k teorii 20. století“.

Střed / Centre 2/2010

Druhé číslo ročníku 2010 bylo věnováno tématu „1918 – 1968 – 1989. Společenské elity v době politických zlomů 20. století“. V jeho rámci přispěli odbornými studiemi Jaroslav Šebek (Jan Šrámek a Bohumil Stašek. Příklady souladu i disonance české a moravské katolické politiky po roce 1918), Vít Strobach (Tělo, židovství, bolševismus a český nacionalismus (1918–1920)), Miroslav Kunštát (V siločarách nové střední Evropy. Koncepce a tvorba zahraniční po-

litiky Slovenské republiky v prvním desetiletí její existence) a Boris Dubin (Evropa – „virtuální“ a „jiná“. Globální a lokální v identifikaci východoevropských intelektuálů po druhé světové válce). Diskusní příspěvek Jana Foitzika se zabývá Konstrukty minulosti v ruských učebnicích dějepisu.

Studie o rukopisech XXXIX, 2009 (vyšlo 2010)

Další číslo Studií o rukopisech je věnováno památce české medievistky Anežky Vidmanové. Čtyřstránkový svazek přináší devět rozsáhlých studií věnovaných mimo jiné vývoji pojmu tabule a jeho užití

ve středověké literatuře, rozboru uměleckého stylu Pařížského fragmentu latinského překladu Dalimilovy kroniky, kritické edici traktátu Jakoubka ze Stříbra, rozboru traktátu De amore Andrea Capellana v rukopise pražské Národní knihovny XIV E 29, který představuje jeden z prvních příkladů humanismu v Čechách, či nálezů dvou doposud neznámých rukopisů k počátkům Jednoty bratrské. Sedm drobnějších příspěvků se výběrově zabývá významem drolerii ve středověkých rukopisech, nálezem štambuchu Pavla z Jizbice nebo plzeňskou knižní kulturou. Součástí sborníku je zpráva o výzkumu budyšínských bohemik, recenze nejnovější kodikologické literatury a zpráva o konferenci Jazyk a řeč knihy.

Mimo ediční řady vydal náš ústav v minulém roce reprezentativní publikaci *České křižovatky evropských dějin. 1918: Model komplexního transformačního procesu?*

Jedná se o první svazek čtyřdílné řady České křižovatky evropských dějin, která je společným projektem tří historických ústavů AV. Práce přináší v řadě studií domácích i zahraničních autorů pohled na vznik Československa z hlediska pojmu transformace. Mezinárodní autorský tým se místo na zlomy zaměřuje na kontinuity s předchozími obdobími, analyzuje povahu a efektivitu procesů, jež souvisely s osamostatněním Československa od Rakousko-Uherska v roce 1918, s dynamickým vznikem jeho nových struktur a s utvářením nových kulturních a dějinných auto- a heterostereotypů. Tyto procesy jsou pojednány v evropském, respektive středoevropském kontextu.

Personální složení a struktura Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd, v. v. i.*

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

<http://www.mua.cas.cz>

Ředitel: PhDr. Luboš Velek, Ph.D., 286010112, 234612205, velek@mua.cas.cz

Zástupci ředitele:

PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., 286010116, bahenska@mua.cas.cz

Prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc., 234612205, 286010124, sedivy@mua.cas.cz

Vědecká tajemnice: Mgr. Lucie Kostrbová, Ph.D., 234612205, kostrbova@mua.cas.cz

Sekretariát: Věra Poštová, 286010110, 284680150 (fax), postova@mua.cas.cz

Oddělení pro institucionální fondy od r. 1952

Vedoucí: PhDr. Daniela Brádlarová, Ph.D., 286010114,
bradlerova@mua.cas.cz

Mgr. Jan Boháček, 286010134, bohacek@mua.cas.cz

PhDr. Jan Hálek, Ph.D., 286010113, 221403227,
halek@mua.cas.cz

PhDr. Jiřina Kalendovská, 605969168,
kalendovska@rect.muni.cz

Mgr. Nataša Kmochová, 221403227, kmochova@kav.cas.cz

Mgr. Vlasta Mádllová, 286010114, madlova@mua.cas.cz

Oddělení pro osobní fondy a institucionální fondy do r. 1952

Vedoucí: PhDr. Milena Josefovičová, 286010115,
josefovicova@mua.cas.cz

PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., 286010116,
bahenska@mua.cas.cz

Mgr. Hana Barvíková, 286010118, barvikova@mua.cas.cz

Mgr. Hana Kábová, 286010116, kabova@mua.cas.cz

Oddělení dějin Akademie věd

Vedoucí: PhDr. Martin Franc, Ph.D., 286010123,
franc@mua.cas.cz

PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D., 286010115,
kunstat@mua.cas.cz

Doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., 286010111,
miskova@mua.cas.cz

Archiv ÚTGM

Vedoucí: Mgr. Jan Bílek, 286010135, bilek@mua.cas.cz

Zuzana Jirsová, 286010136, jirsova@mua.cas.cz

PhDr. Helena Kokešová, 286010136, kokesova@mua.cas.cz

Mgr. Vlasta Quagliatová, 286010136, quagli@seznam.cz

Prom. hist. Ivan Štoviček, CSc., 286010135

Oddělení pro soupis a studium rukopisů**

Vedoucí: PhDr. Pavel Brodský, CSc., 234612215,
brodsky@mua.cas.cz

PhDr. Marta Hradilová, 234612215, hradilova@mua.cas.cz

PhDr. Martina Jeránková, Ph.D., 234612215,
jerankova@mua.cas.cz

Mgr. Stanislav Petr, 234612215, petr@mua.cas.cz

PhDr. Martina Šumová, 234612215, sumova@mua.cas.cz

Mgr. Marie Tošnerová, 234612215, tošnerova@mua.cas.cz

Oddělení edičně-badatelské**

Vedoucí: Prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc., 234612205,
286010124, sedivy@mua.cas.cz

Doc. PhDr. Jiří Brabec, CSc., 234612205

Doc. Eva Broklová, DrSc., 234612205, broklova@mua.cas.cz

Doc. Mgr. Vratislav Doubek, Dr., 234612205,
vdoubek@post.cz

PhDr. Dagmar Hájková, Ph.D., 234612222,
hajkova@mua.cas.cz

Mgr. Pavel Horák, 234612240, horak@mua.cas.cz

Mgr. Eva Kalivodová, 234612222, kalivodova@mua.cas.cz

Bc. Vojtěch Kessler, 234612240, kessler@mua.cas.cz

PhDr. Ota Konrád, Ph.D., 234612221, konrad@mua.cas.cz

Mgr. Lucie Kostrbová, Ph.D., 234612205,
kostrbova@mua.cas.cz

PhDr. Rudolf Kučera, Ph.D., 234612222, kucera@mua.cas.cz

PhDr. Jana Malínská, Ph.D., 234612221,
malinska@mua.cas.cz

PhDr. Michal Pehr, Ph.D., 234612219, pehr@mua.cas.cz

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc., 234612205, rychlik@email.cz

Mgr. Vítězslav Sommer, 234612240, sommer@mua.cas.cz

PhDr. Josef Tomeš, 234612221, tomes@mua.cas.cz

Mgr. Richard Vašek, 234612222, vasek@mua.cas.cz

Technicko-hospodářská správa

Vedoucí: Dana Karfilátová, 286010124,
karfilatova@mua.cas.cz

Jaroslava Kaufmannová, 234612204,
kaufmannova@slu.cas.cz

Květa Valentová, 234612204, smiskova@mua.cas.cz

Jindřich Stejskal, 286010133, stejskal@mua.cas.cz

Úsek vydavatelský a distribuční**

Vedoucí: Mgr. Josef Tichý, 234612220, tichy@mua.cas.cz

Pavla Dedeciusová, 234612203, dedeciusova@mua.cas.cz

Badatelna:

PhDr. Jan Chodějovský, 286010120,
chodejovsky@mua.cas.cz

Knihovna:

PhDr. Michaela Tydlitátová,** 234612224,
tydlitatova@mua.cas.cz

Bc. Eva Vondráčková, 286010117, vondrackova@mua.cas.cz

* stav k 31. lednu 2011

** detašované pracoviště, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

mua.cas.cz

Vydává Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8
www.mua.cas.cz

Vedoucí redaktori: Marie Bahenská, Ota Konrád
Technický redaktor: Josef Tichý
Grafická úprava: Ondřej Huleš
Tisk: Tiskárna Akcent, s. r. o., Vimperk
ISSN 1803-8743 (Print)
ISSN 1803-8751 (Online)

Praha 2011
© Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.